

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

KAROLIS PIGAGA
Civilinės teisės studijų programa

TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ GYNIMAS
PAGAL JAV IR EUROPOS ŠALIŲ TEISĘ
Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
doc. dr. S. Cirtautienė

VILNIUS, 2011

TURINYS

IVADAS	3
I SAMPRATA	6
1.1 Teisės į privatų gyvenimą turinys ir sąvokos problematika	6
1.2 JAV konstitucijos ir Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos įtaka teisės į privatų gyvenimą doktrinai	10
1.3 Teisės į privatų gyvenimą ribojimo pagrindai	12
II TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ GYNIMAS	14
SANTYKYJE SU ŽODŽIO LAISVE	14
2.1 Teisė į privatų gyvenimą ir visuomenės teisė žinoti	15
2.2 Teisė į privatų gyvenimą ir socialinis asmens statusas	21
2.3 Savanoriškas privataus gyvenimo ribų pastūmimas	31
2.4 Informacijos teisėtumo faktorius kaip pagrindas siaurinantį teisę į privatų gyvenimą	34
2.5 Vieša vieta	37
2.6 Teisė į privatų gyvenimą versus žodžio laisvė	38
IŠVADOS	42
TENDENCIJOS IR PASIŪLYMAI	44
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	45
SANTRAUKA	49
SUMMARY	50

IVADAS

Teisė į privatą gyvenimą - tai kiekvieno žmogaus teisė kontroliuoti informacijos apie jį ir jo asmeninę erdvę sklaidą, atskleidimo pobūdį ir mastą. Teisė į privatą gyvenimą kiekvienam žmogui užtikrina galimybę augti ir vystytis kaip asmenybei. Dažnas ir nepaliaujamas brovimasis į individualią erdvę, gali padaryti didelę žalą ir sužlugdyti žmogų kaip asmenybę. Tad kiekvienas žmogus gyvenantis šiuolaikinėje demokratinėje visuomenėje tikisi, kad jo privatus gyvenimas bus gerbiamas ir ginamas. Teisė į privatą gyvenimą yra fundamentali žmogaus teisė, ji turi būti užtikrinama ir ginama nuo visų galimų pažeidėjų, tiek vertikaliame tiek horizontaliame lygmenyje. Turbūt dažniausiu ir didžiausią žalą darančiu pažeidėju galėtume pavadinti žiniasklaidą, kuri vadovaujasi kita fundamentalia saviraiškos laisvės teise. Nė viena iš šių teisių nėra absoliuti, ji riboja viena kitą. Dėl šios priežasties galimybę ginti teisę į privatą gyvenimą horizontaliuose santykiuose ir pasistengsime atskleisti per jos santykį su žodžio laisve.

Teisė į privatą gyvenimą viena dinamiškiausių ir sparčiausiai besivystančių žmogaus teisių, kuri Lietuvoje žengia tik pirmuosius žingsnius. Todėl dažnai Lietuvos mokslininkai analizuodami teisės į privatą gyvenimą institutą remiasi JAV ir kitų Europos šalių patirtimi. Tačiau iki šiol nebuvo atlikta detalesnė lyginamoji analizė tarp JAV ir Europos valstybių teisės į privatą gyvenimą sampratų ir jų garantuojamų teisinių apsaugos mechanizmų. Manytina, jog šis lyginamasis tyrimas padės užpildyti šią spragą.

Darbe nagrinėjamas teisės į privatą gyvenimą gynimas pagal JAV ir Europos šalių teisę. Analizuojami panašumai ir skirtumai istoriškai susiklostę vakarų demokratinėse valstybėse t.y. Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Europos valstybėse (Vokietijoje, Prancūzijoje). Kadangi mūsų analizuojamose Europos valstybėse vis stipriau jaučiama Europos Žmogaus Teisių Teismo įtaka, šiame darbe nemažas dėmesys bus skiriamas jo sprendimams, o nacionalinių valstybių pozicijos bus aptariamoms epizodiškai, tiek kiek jos vis dar skiriasi nuo EŽTT pozicijos. Apžvelgiant šiose analizuojamose valstybėse susiklosčiusią gynimo praktiką, stengiantis atrasti sąlyčio taškus bei skirtumus. Darbe nagrinėjamos teisės į privatą gyvenimą gynimo ribos, būdai, apžvelgiamos šios teisės vystymosi tendencijos. Lietuvos autoriai epizodiškai nagrinėjo atskirus teisės į privatą gyvenimą aspektus, tačiau iki šiol nebuvo atlikta detalesnė lyginamoji analizė tarp JAV ir Europos teisės į privatą gyvenimą sampratų, šių šalių garantuojamų teisinių apsaugos mechanizmų. Dažnai teisinėje literatūroje lyginant teisės į privatą gyvenimą sampratas JAV ir Europoje, daroma viena klaida: dedamas lygybės ženklas tarp teisės į privatą gyvenimą sampratos JAV ir teisės į privatą gyvenimą sampratos Europoje bei daroma išvada, kad JAV patyrė nesėkmę gindama teisę į privatą gyvenimą. Manytina, kad tokia praktika yra klaidinga,

todėl šiame darbe stengiamasi atskleisti, kad teisė į privatų gyvenimą JAV ir Europoje yra visiškai skirtingos teisės tuo pačiu pavadinimu. Todėl **darbo objektu pasirinkta** - teisės į privatų gyvenimą gynimas JAV ir Europos šalių teisėje.

Darbo tikslas – ištirti teisės į privatų gyvenimą turinį JAV ir Europoje, palyginti šios teisės gynimo ribas.

Darbo uždaviniai:

1. *Palyginti JAV ir Europos teisės į privatų gyvenimą sampratas.*
2. *Aptarti fundamentaliųjų teisių šaltinių įtaką teisės į privatų gyvenimą gynimui*
3. *Atskleisti teisės į privatų gyvenimą gynimo ribas*
4. *Atskleisti socialinio asmens statuso, visuomenės teisės žinoti, sutikimo, informacijos teisėtumo ir viešos vietos įtaką privatumo riboms ir galimybei ginti teisę privatų gyvenimą*
5. *Ištirti galimybę ginti teisę į privatų gyvenimą horizontaliuose santykiuose*
6. *Atskleisti teisės į privatų gyvenimą santykį su žodžio laisve*
7. *Aptarti esminius doktrinų skirtumus*

Hipotezė: JAV ir Europoje egzistuoja dvi skirtingos privatumo kultūros (konceptijos, sampratos) kurios užtikrina skirtingas teisės į privatų gyvenimą gynimo galimybes

Naudoti metodai: Magistrinio darbo temai atskleisti naudoti empiriniai kokybinio tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, deskriptyvinis metodas, lyginamasis metodas, teisinių dokumentų, teismų praktikos turinio analizė padėjo atskleisti nagrinėtos temos ypatumus.

Temos ištyrimo lygis: analizuojant, aprašant teisės į privatų gyvenimą gynimą daugiausiai remtasi literatūra anglų kalba: analizuojama teisinė JAV ir Europos (Vokietijos bei Prancūzijos) šalių teisinė bazė, jų teismų praktika, mokslinė literatūra, Europos Žmogaus teisių teismo jurisprudencija įvairūs internetiniai portalai nagrinėjama tema. Teisės į privatų gyvenimą temą įvairiais aspektais savo darbuose nagrinėjo E. Žiobienė, L. Meškauskaitė, E. Picard, H.Trouille, E. Barendt, H. Koziol E. Steiner; B. Markesinis, G. Wagner , B. Markesinis, S. Deakin, , L. Pech ir daugelis kitų užsienio autorių

Darbo struktūra: Magistrinį darbą sudaro dvi dalys:

Pirmojoje dalyje stengiamasi apibrėžti teisės į privatą gyvenimą sampratą, atskleisti esminius sampratų skirtumus galimus ribojimo pagrindus ir fundamentaliųjų teisių šaltinių įtaką galimybei ginti šią teisę civiliniuose santykiuose.

Antrojoje dalyje analizuojamas teisės į privatą gyvenimą gynimas per jos santykį su žodžio laisve JAV ir saviraiškos laisve Europoje.

Magistro darbo pabaigoje pateikiamos išvados, literatūros sąrašas bei darbo santrauka lietuvių bei anglų kalbomis.

Tikėtina, kad šis darbas bus naudingas besidomintiems ar studijuojantiems neturtinių teisių gynimą, norintiems suvokti teisės į privatą gyvenimą gynimo reikšmingumą ir reikalingumą, apžvelgiant užsienio valstybių patirtį ją bus galima pritaikyti ir Lietuvos teisinėje sistemoje.

I SAMPRATA

1.1 Teisės į privatą gyvenimą turinys ir sąvokos problematika

Nors teisė į privatą gyvenimą (*angl. right to privacy*)¹ yra pripažįstama ir ginama daugelyje demokratiškos valstybių bei yra neatsiejama šiuolaikinės demokratinės valstybės piliečio civilinio statuso dalis. Jos samprata iš esmės yra labai miglota ir neapibrėžta.

Ką turėtume laikyti „privachu gyvenimu“ teisinėje literatūroje plačiai diskutuojamas klausimas, pateikiama daugybė įvairių apibrėžimų. Tačiau J.J. Thomson taikliai pastebėjo „atrodo kad niekas neturi aiškios idėjos kas tai yra“.²

Kaip pastebi N.W. Barber teisė į privatą gyvenimą neįtikėtinais plati ir kartu nepatogiai lanksti sąvoka.³ Anot Lorenzo Zucca galima išvelgti du aiškius kraštutinius į kuriuos puola teisės teoretikai stengdamiesi apibrėžti teisės į privatą gyvenimą definiciją, vieni stengiasi atrasti pamatines teisės į privatą gyvenimą vertybes, kiti stengiasi pateikti plačią privataus gyvenimo empirinę apžvalgą.⁴ Autorius su šia nuomone dalinai sutinka, nes teisė į privatą gyvenimą yra sudėtinga koncepcija, tad norint tinkamai ją apibrėžti reikėtų balansuoti tarp šių kraštutinių. Kita vertus po teisės į privatą gyvenimą „skėčiu“ ginama daug įvairių teisių, tad teisė į privatą gyvenimą iš esmės yra ne tik prigimtinė žmogaus teisė, bet kartu ir bendrinis terminas apibūdinantis tam tikrą įvairių žmogaus teisių sistemą. Privatus gyvenimas yra sąlyginė koncepcija, kurios turinys keičiasi, priklausomai nuo laikmečio, aplinkos ir visuomenės, kurioje ši sąvoka yra taikoma.⁵

Taigi apibrėžti teisės į privatą gyvenimą definiciją dėl jos nuolatinės kaitos ir besivystančių formų yra sudėtinga ir praktiškai neįmanoma, daugelis autorių ir teismų yra pastebėję, kad tokios būtinybės ir nėra.⁶ Manytina, kad bendrinės sąvokos nebuvimas netgi sveikintinas dalykas, nes kiekviena aiškiai apibrėžta definicija, teismus aiškinančius teisę išspraudžia į tam tikrus rėmus. Akivaizdu, kad nėra būtinybės apibrėžti teisės į privatą gyvenimą

¹ Atkreiptinas dėmesys, kad įvairiuose šaltiniuose sąvokos „teisė į privatą gyvenimą“ (*angl. right to private life*), teisė į privatumą (*angl. right to privacy* arba *right of privacy*), „teisė į privataus gyvenimo gerbimą“ (*angl. right to respect for private life*) dažnai vartojamos kaip sinonimai, todėl šiame darbe ir mes šių sąvokų lietuviškus atitikmenis naudosime kaip sinonimus.

² Judith Jarvis Thomson. *The Right to Privacy*. // *Philosophy & Public Affairs*. 1975. Nr. 4.4. P. 295-314.

³ N.W. Barber. *A right to privacy // Human Rights and Private Law. Privacy as Autonomy*. / Edited by Katja S. Zielger. – Oxford; Portland; Oregon: Hard Publishing, 2007. P.70.

⁴ Lorenzo Zucca. *Constitutional dilemmas: conflicts of fundamental legal rights in Europe and the USA*. – Oxford, New York: Oxford university press, 2007. P.99.

⁵ M. Lévinet. *The uncertain determination of the limits of freedom of expression: thoughts on the judgments delivered by the Strasbourg Court in 1995-1996 concerning Article 10 of the ECHR*. *Revue Française de Droit Administratif*. 1997. P. 999.

⁶ P.vz. EŽTT 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje Niemietz v. Germany (Nr. 13710/88)

tam, kad ją būtų galima apginti, tokiu būdu teismams paliekama pakankamai erdvės reaguoti į konkrečios bylos aplinkybes.

Privataus gyvenimo suvokimas stipriai persipynęs su privatumo samprata anot B. Moore „privatumas tai visuomenės socialumo sukurtas poreikis, be visuomenės nebūtų privatumo poreikio.“⁷ Taigi visuomenė ir joje vyraujančios vertybių sistemos lemia tai kad skirtingose kultūrose egzistuoja skirtingas suvokimas apie tai kas yra privatu.

Skirtingos istorinės, socialinės ir politinės aplinkybės stipriai įtakoja, netgi ir nulemia kokias vertybes proteguoja tam tikra visuomenė. Pasirinktos skirtingos pamatinės vertybės transformuojasi į skirtingas teises sistemas, kurios naudoja skirtingus vertybių gynybinius mechanizmus, bei skirtingai traktuoja tapačias veikas bei sąvokas.⁸

Tad norėdami geriau suvokti ir palyginti privataus gyvenimo sampratą Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Europos valstybėse, anot J.Q. Whitman turėtume pažvelgti į pamatines šių visuomenių puoselėjamas vertybes,⁹ t.y. turime perprasti kokios vertybės yra ginamos per teisės į privatų gyvenimą institutą.

Teisė į privatų gyvenimą Europoje yra paremta žmogaus garbe ir orumu kurie garantuoja asmenybės vystymąsi.¹⁰ Privatumo pažeidimas padaro žmogaus asmeninį gyvenimą atvirą visuomenei. Šis neteisėtas apnuoginimas pasaulio akyse daro žmogų pažeidžiamą, sumenkina jo savivertę ir įžeidžia jo garbę ir orumą.¹¹ Garbė- tai teigiamas asmens socialinis vertinimas, gera viešoji nuomonė apie jį.¹² Orumas yra suprantamas kaip asmens savęs vertinimas, kurį visų pirma lemia visuomenės asmens vertinimas.¹³ Taigi europiečiui teisė į privatų gyvenimą reiškia galimybę tam tikrus savo gyvenimo aspektus laikyti atskirus nuo visuomenės, žmogui garantuoja galimybę vystyti savo vidinį pasaulį ir asmenybę. Privatus gyvenimas (*angl. privacy*) yra suvokiamas kaip teisių sistema padedanti kontroliuoti: asmeninės informacijos atskleidimo visuomenei mastą, atvaizdo ir vardo naudojimą. Iš esmės privatus gyvenimas suvokiamas kaip galimybė susikurti ir kontroliuoti savo įvaizdį visuomenėje.

Teisė į privatų gyvenimą JAV paremta laisvės idėja¹⁴, teisė į privatų gyvenimą dažnai suvokiama kaip laisvė arba kitaip tariant kaip „teisė būti paliktam vienam“ (*angl. right to be left*

⁷ B. Moore. Privacy: Studies in Social and Cultural History.- New York: ME Sharpe, 1984.P.

⁸ Lorenzo Zucca. Constitutional dilemmas: conflicts of fundamental legal rights in Europe and the USA. – Oxford, New York: Oxford university press, 2007. P.100.

⁹ James Q. Whitman. The two western cultures of privacy: Dignity versus Liberty. //Yale Law Journal. 2004. Nr.113

¹⁰ Edward Bloustein.Privacy as an Aspect of Human Dignity: An Answer to Dean Prosser. // N.Y.U. L. Rev. 1964 Nr. 39

¹¹ Ten pat.

¹² L. Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P 258

¹³ Ten pat

¹⁴ James Q. Whitman. The two western cultures of privacy: Dignity versus Liberty// Yale Law Journal. 2004. Nr.113

alone)¹⁵, tai galimybė būti laisvam nuo bet kokios intervencijos į asmeninį gyvenimą, tai pripažinimas, kad yra egzistencijos erdvė, kuri priklauso pačiam žmogui ir į kurią įžengti kitiems gali būti draudžiama. JAV teisė į privatą gyvenimą dažnai siejama su namų „sienomis“, t.y. uždara ir visuomenei neprieinama erdve, t.y. viskas kas vyksta už šių sienų yra privatus gyvenimas ir niekas be šeimininko leidimo (ar teismo sankcijos valstybės institucijų atveju) neturi teisės peržengti nuosavybės ribų. Jeigu fotografas JAV peržengtų privačios nuosavybės ribas be savininko leidimo tam, kad padarytų kažkokią nuotrauką, galėtų susilaukti civilinio ieškinio dėl teisės į privatą gyvenimą pažeidimo. JAV teisė į privatą gyvenimą beabejo neapsiriboja ties namų slenksčiu, ji apima ir vietas bei situacijas kai žmogus gali pagrįstai tikėtis privatumo, tačiau peržengus nuosavybės ribas galimybė ginti privatą gyvenimą stipriai susiaurėja.

Ką galime laikyti privačiu gyvenimu dažnai yra fakto klausimas, nes privatumo kvalifikavimas priklauso nuo daugelio aplinkybių, jam taip pat būdingas ir subjektyvumo elementas skirtingi individai skirtingai įsivaizduoja ribą skiriančią jų privatą ir viešą gyvenimą.

JAV Aukščiausiasis Teismas yra suformulavęs savotišką „pagrįsto privatumo lūkesčio“ (*angl. reasonable expectation of privacy*) taisyklę-testą kuria vadovaudamiesi teismai nustato ar buvo pažeista teisė į privatą gyvenimą. Ši taisyklė buvo suformuluota byloje *Katz v. U.S.*¹⁶. JAV pilietis Katz dažnai naudodavosi šalia jo namų esančia telefono būdele. JAV federalinio biuro pareigūnai šioje būdelėje sumontavo pasiklausymo įrangą, kuria įrašinėjo minėto asmens pokalbius. Teismas konstatavo, kad toks veiksmas be teismo sankcijos buvo neteisėtas ir pažeidė teisę į privatą gyvenimą. JAV Aukščiausiojo Teismo teisėjas Harlan`as suformulavo dvi sąlygas, kurioms esant pripažįstama, kad žmogus turėjo pagrįstą privatumo lūkestį: pirmiausia žmogus turi išreikšti subjektyvų privatumo lūkestį, o po to visuomenė turi būti pasirengusi tokį lūkestį pripažinti kaip pagrįstą. Teismas konstatavo, kad Katz tikėjosi privatumo kalbėdamas uždaroje būdelėje, nes jis savotiškai buvo paslėptas nuo visuomenės akies, ir joks prašalaitis eidamas pro šalį negalėjo girdėti apie ką yra kalbama, tad šis jo lūkestis buvo pagrįstas. Šios taisyklės taikymas vėliau buvo stipriai išplėstas, ji pritaikyta daugelyje deliktų bylų.¹⁷ ¹⁸. L.Strahilevitz teigia, kad esminis pateisinamo privatumo lūkesčio testo-taisyklės privalumas yra jos lankstumas ir gebėjimas reaguoti į technologinius ir socialinius pokyčius kurie veikia, bei įtakoja privatumo normas.¹⁹ Iš esmės analogiškai šią taisyklę savo praktikoje yra taikęs ir EŽTT, pvz. byloje

¹⁵ S.D. Warren, L.D. Brandeis. The Right to privacy. // Harvard Law Review 4. 1890, Nr. 193. P.193-221.

¹⁶ Katz v. United States, 389 U.S. 347 (1967)

¹⁷ Pvz. Hoskins v. Howard, 971 P.2d 1135

¹⁸ Daniel J. Solove. Understanding Privacy. – Cambridge, London: Harvard University Press, 2009. P.72.

¹⁹ L.J. Strahilevitz. A social Networks Theory of Privacy. // Privacy Law & Economics Association Annual Meetings. 2005, Nr. 42. <<http://law.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1275&context=alea&seid=1#search=%22a+social+networks+theory+of+privacy%22>>, prisijungimo laikas 2011.04.10.

*Halford v. the United Kingdom*²⁰ teisėsaugos organai slapta klausėsi ieškovės verslo skambučių neturėdami tam Teismo sankcijos, EŽTT konstatavo, kad buvo pažeista teisė į privatų gyvenimą, nes žmogus tikisi, kad bendravimas telefonu yra saugus, tad jo lūkesčiai dėl verslo pokalbių privatumo buvo pagrįsti.

Apibendrinant galima teigti, kad kiekvienas žmogus gyvenantis demokratinėje visuomenėje tikisi, kad jo privatus gyvenimas bus gerbiamas ir ginamas. Tačiau tokie lūkesčiai turi būti pagrįsti, ne konkretaus asmens požiūriu į tai ką jis laiko pagrįstu privatumo lūkesčiu, o visuomenės kurioje asmuo gyvena požiūriu į tai ką asmuo gali laikyti pagrįstu privatumo lūkesčiu. Toks reikalavimas grindžiamas tuo, kad kai kurie individai gali turėti neįprastai didelius privatumo lūkesčius, kurie iš esmės gali būti neįgyvendinami, neįprasti visuomenei. Kiekvienoje visuomenėje egzistuoja tam tikra privatumo kultūra, taigi asmuo gyvenantis tokioje visuomenėje gali pagrįstai tikėtis, kad jo privatumas bus ginamas tik tai visuomenei priimtiniuose „rėmuose“, dėl šios priežasties teismai dažniausiai priimdami sprendimus ir koncentruojasi ties visuomeniniais lūkesčiais. Tad, kaip jau minėjome, didžiausias vaidmuo atskleidžiant teisės į privatų gyvenimą turinį atitenka teismams.

JAV visuomenė labiausiai susirūpinusi privataus gyvenimo apsauga kurią sieja su privačios nuosavybės erdve, stengiasi apginti savo laisvę už privačios nuosavybės ribų gyventi taip kaip jam norisi, laisvam nuo bet kokios intervencijos, ypač nuo valstybės. Tuo tarpu Europoje koncentruojamasi užtikrinti kiekvieno piliečio padėtį visuomenėje, apsaugoti jo garbę. Europoje yra svarbu turėti galimybę kontroliuoti asmens viešą įvaizdį, pristatyti save visuomenei taip kaip kiekvienam norisi. Amerikoje svarbiausia yra galimybė kontroliuoti savo privatumą namų erdvės ribose.

Teigti, kad Europos ir JAV teisės į privatų gyvenimą sampratos yra visiškai skirtingos negalime, kartais Europiečiai ir Amerikiečiai prieina tapačių išvadų. Tačiau jie visuomet turi skirtingus startinius taškus, lemiančius tai, kad dažniausiai šios dvi sistemos nuosekliai keliauja priešingomis kryptimis kas ir sąlygoja esminius mūsų aptartus skirtumus.²¹ Europiečiai daug labiau jaudinasi dėl savo viešo įvaizdžio, o amerikiečiai daug labiau jaudinasi dėl valstybės kišimosi į jų privatų gyvenimą.²² Vadinasi kalbėdami apie teisę į privatų gyvenimą JAV ir Europoje, o juo labiau lygindami šias sistemas turime atsižvelgti į faktą, kad skirtinguose kontinentuose egzistuoja skirtingos sampratos apibūdinamos tuo pačiu terminu- privatus gyvenimas.

²⁰ EŽTT 1997 m. liepos 25 d. sprendimas byloje *Halford v. the United Kingdom* (Nr. 20605/92)

²¹ James Q. Whitman. The two western cultures of privacy: Dignity versus Liberty. // Yale Law Journal. 2004, Nr.113

²² Ten pat

1.2 JAV konstitucijos ir Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos įtaka teisės į privatų gyvenimą doktrinai

Kadangi šiame darbe analizuojame ir lyginame JAV ir Europoje garantuojamą teisės į privatų gyvenimą apsaugą naudinga detaliau paanalizuoti ir palyginti JAV konstitucijos ir Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos bei teismų aiškinančių šių prigimtinių teisių šaltinių turinį įtaką, teisės į privatų gyvenimą institutui.

Akivaizdu, kad ši analizė yra dalinai sąlyginė, nes JAV yra sudarytos iš daugybės valstijų kaip ir Europa iš daugybės valstybių kuriose egzistuoja skirtingos teisinės sistemos ir jų garantuojamos skirtingos galimybės ginti pažeistą teisę į privatų gyvenimą. Tačiau, kaip jau minėjome praėjusiame skyriuje, abipus Atlanto egzistuojančios privatumo kultūros yra vienijamos skirtingų vertybinių sistemų. Autorius išvelgia keletą panašumų svarbių tolesnėje analizėje. JAV yra valstijų konfederacija, kur kiekviena valstija turi savitą teismų sistemą. Tačiau aukščiausią galią turinčiu teisės aktu laikoma JAV konstitucija. Kurios 10 pirmųjų pataisų vadinamų Teisių bilium ir 14 konstitucijos pataisa laikomos JAV fundamentaliųjų žmogaus teisių įtvirtinimo pagrindu. Nors teisė į privatų gyvenimą nėra tiesiogiai įtvirtinta minėtose pataisose JAV Aukščiausiasis Teismas aiškindamas konstituciją konstatavo, kad teisė į privatų gyvenimą kyla iš Pirmosios, Antrosios, Ketvirtosios, Penktosios, Devintosios ir Keturioliktosios JAV konstitucijos pataisų²³. Kiekviena jų gina atskirus teisės į privatų gyvenimą komponentus kurių visuma ir sudaro teisę į privatų gyvenimą. Konstitucinė „teisė į privatų gyvenimą“ JAV daugiausiai apsaugo nuo valstybės kišimosi į privatų gyvenimą, žmogaus privatus gyvenimas ginamas nuo valstybės kišimosi į tokias sritis kaip kontracepcija ir abortai, tuo tarpu statutinė „teisė į privatų gyvenimą“ draudžia valstybinę kontrolę ir tam tikros privačios informacijos naudojimą.²⁴ Kaip savo atskirojoje nuomonėje byloje *Olmstead v. United States*²⁵ pastebėjo Teisėjas Brandeis, konstitucinė teisė į privatų- tai teisė prieš valstybę, tai žmogaus teisė būti paliktam vienam, tai plačiausia ir labiausiai civilizuoto žmogaus vertinama teisė. Darytina išvada, kad teisė į privatų gyvenimą įtvirtinta JAV konstitucijoje apsaugo tik nuo valstybės kišimosi į privatų gyvenimą.

Taigi sprendimai priimti bylose prieš valstijas taikomi horizontaliai ir jais, skirtingai nei Europoje, kurios valstybėse taikomi Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai, negalima

²³ The Right of Privacy: Does the Constitution protect the right of privacy? If so, what aspects of privacy receive protection? // < <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/conlaw/rightofprivacy.html>>, prisijungimo laikas: 2010.12.22.

²⁴ Deakin S., A. Johnston, B. Markensis. Markensis and Deakins: Tort law. Sixth edition. – Oxford: Clarendon press, 2008. P.883.

²⁵ *Olmstead v. United States*, 277 U.S. 438 (1928)

pasinaudoti vertikaliame lygmenyje. Dėl šios priežasties JAV konstitucijoje įtvirtinta teisė į privatų gyvenimą neturi jokios galios prieš nevalstybiniuose šios teisės pažeidėjus.²⁶

Teisė į privatų gyvenimą JAV tarsi išskaidoma į dvi dalis:

1) tai Konstitucinė teisė būti laisvam nuo valstybės įsikišimo, kuri netiesiogiai įtvirtinta JAV Teisių bilyje

2) tai deliktinė teisė- „teisė į privatų gyvenimą“ kaip generalinis deliktas, kurio pažeidimai pasireškia keturiomis formomis, savarankiškais deliktais.

Europoje skirtingai nei JAV žmogus gali ginti savo teisę į privatų gyvenimą vadovaudamasis EŽTT sprendimais priimtais prieš valstybę ir vertikaliame lygmenyje.

Pažymėtina, kad JAV konstitucijoje įtvirtintai žodžio laisvei tokios taisyklės netaikomos, ja galima naudotis tiesiogiai.²⁷ Kaip pastebi Markesinis ir Deakins dėl to šios priežasties galime stebėti vienpusį Konstitucijos vaidmenį JAV teisės į privatų gyvenimą deliktų teisėje, konstitucija nesukuria jokios deliktų teisės, tačiau apriboja civilinius teisės į privatų gyvenimą deliktus žodžio laisvės naudai.²⁸ Manytina, kad tai yra viena iš svarbiausių priežasčių kodėl į žodžio laisvę JAV yra ginama stipriau nei teisė į privatų gyvenimą (apie tai detaliau kalbėsime sekančioje magistrinio darbo dalyje).

Europos valstybės ratifikuodamos Europos Žmogaus Teisių Konvenciją teisę į privatų gyvenimą pripažįsta kaip vieną iš pagrindinių žmogaus teisių ir įsipareigoja ją ginti. Todėl Konvencijos valstybės narės pilietis, neradęs būdų apginti savo pažeistą teisę į privatų gyvenimą nacionalinėje teisėje, remdamasis konvencijos 8 straipsnyje įtvirtinta teise į privatų gyvenimą gali kreiptis į Europos Žmogaus Teisių Teismą. Teismas nėra apeliacinė institucija valstybės teismų atžvilgiu ir negali panaikinti ar pakeisti jų priimtų sprendimų. Teismas negali ir tiesiogiai kištis į skundžiamų valstybės institucijų darbą. Pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį, prieš kreipiantis į Teismą privalu išnaudoti visas teisinės gynybos priemones savo valstybėje ir pateikti pareiškimą per šešis mėnesius po galutinio sprendimo datos. Taigi, prieš skundžiantis Teismui, ypač svarbu kreiptis į teismines valstybės institucijas, išskyrus tuos atvejus, kai galima įrodyti, kad bet koks kreipimasis savo valstybėje būtų buvęs neveiksmingas. Vadinasi darytina išvada, kad kiekvienu atveju kai Europos Žmogaus Teisių Teismas patenkina ieškinį dėl teisės į privatų gyvenimą pažeidimo valstybėje narėje pripažįstama, kad valstybėje neegzistavo reikiamas teisinis mechanizmas kuriuo pasinaudojęs asmuo būtų galėjęs apginti savo pažeistą

²⁶ Ten pat

²⁷ Florida Star v. B.J.F., 491 U.S. 524 (1989)

²⁸ S.Deakin, A.Johnston, B.Markensinis. Markensinis and Deakins: Tort law. Sixth edition. – Oxford: Clarendon press, 2008. P.883-884.

teisę, arba šis mechanizmas nepajėgus tinkamai apginti žmogaus teisę į privatų gyvenimą. Kaip yra pažymėjęs EŽTT šalia negatyvios valstybės pareigos nesikišti į žmogaus privatų gyvenimą egzistuoja ir valstybės pozityvus įsipareigojimas, išplaukiantis iš teisės į privatų asmens gyvenimo gerbimo principo, užtikrinti šią teisę santykiuose tarp žmonių.

Kiekvienu atveju, kai būtų pralaimi valstybė, konstatuojamas faktas, kad ji neįvykdė savo pozityviosios arba negatyviosios pareigos apginti žmogaus teisės į privatų gyvenimą.

Taigi prigimtinė žmogaus teisė į privatų gyvenimą JAV suvokiama daugiau kaip laisvė nuo valstybės ir gina žmogaus erdvę nuo neteisėto valstybės įsikišimo. Tuo tarpu Europos valstybėse ši teisė gina žmogų ne tik nuo valstybės interferencijos, tačiau ir nuo nevalstybinių pažeidėjų.

Toks reglamentavimas stipriai atsispindi tiek JAV Aukščiausiojo Teismo tiek EŽTT priimamuose sprendimuose, ir šių teismų formuojamoje precedentų teisėje. Šių teismų formuojama precedentų teisė ryškiai atsispindi civilinių teismų priimamuose sprendimuose mūsų analizuojamose valstybėse. Todėl šiame darbe didelis dėmesys bus atkreipiamas būtent į šių teismų precedentus, jų formuojamą privatumo doktriną.

1.3 Teisės į privatų gyvenimą ribojimo pagrindai

Nė viena žmogaus teisė ar laisvė negali būti absoliuti, jos yra ir gali būti ribojamos. Kadangi žmogaus teisės ir laisvės sudaro vientisą sistemą, kurios elementai (t.y. konkrečios teisės bei laisvės) koegzistuoja papildydamos ar apribodamos vienas kitą. Sunku įsivaizduoti žmogaus teisę, egzistuojančią autonomiškai, atsietą nuo kitų teisių bei laisvių. Taigi akivaizdu, jog kurios nors teisės beatodairiškas įgyvendinimas gali sąlygoti kitos, ne mažiau svarbios žmogaus teisės ar laisvės, pažeidimą.²⁹ Tad akivaizdu, kad teisė į privatų taip pat negali būti absoliuti, ji gali būti ir yra ribojama visose mūsų analizuojamose valstybėse. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje yra įtvirtinta ne tik pati teisė į privatų gyvenimą, tačiau ir jos ribojimo pagrindai. EŽTT savo praktikoje yra pasisakęs kad valstybė kiekvienam asmeniui privalo užtikrinti erdvę kurioje jis galėtų tobulėti kaip asmenybė. Intervencija į žmogaus privatų gyvenimą galima tik tuomet kai tenkinamos konvencijos 8 straipsnio 2 dalyje numatytos sąlygos. Tokie apribojimai galimi tik toms teisėms ir laisvėms, kurių apribojimus leidžia pati Konvencija,

²⁹ Lankauskas M. Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje // Teisės problemos. 2007, Nr. 2 (56).

jie turi būt „įstatymo numatyti“ ir „būtinai demokratinėje visuomenėje“.³⁰ Konvencijos 2 straipsnis skelbia kad valstybės institucijos neturi teisės apriboti žmogaus teisės į privatą gyvenimą, išskyrus tokius atvejus kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.³¹ Taigi iš šių konvencijos nuostatų išplaukia, kad teisė į privatą gyvenimą gali būti apribota tik valstybės institucijų ir tik tais atvejais bei būdais, kurie numatyti įstatyme. Taip pat darytina išvada, kad niekas kitas neturi teisės apriboti teisės į privatą gyvenimą. Įstatymu numatyti ribojimo pagrindai turi atitikti konvencijos numatytus ribojimo pagrindus, t.y. teisė į privatą gyvenimą gali būti ribojama įstatymu tik tuomet, kai būtina apsaugoti: 1) valstybės ir/ar visuomenės interesus; 2) kitų asmenų teises ir laisves. EŽTT praktikos analizė leidžia teigti, kad savo sprendimuose teismas nuosaikiai laikosi šių konvencijoje įtvirtintų principų. Kadangi, kaip jau minėjome, šiame darbe daugiau analizuojame galimybę apginti teisę į privatą gyvenimą nuo nevalstybinių šios teisės pažeidėjų, pasistengsime daugiau apžvelgti tuos atvejus, kai teisė į privatą gyvenimą ribojama kitų asmenų teisių ir laisvių. Teismas eilėje savo sprendimų yra pasisakęs, kad nė viena žmogaus teisė nėra viršesnė už kitą, tad savo sprendimuose jis bando surasti teisingą pusiausvyrą tarp įvairių žmogaus teisių. Kai yra būtina apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves nuo neigiamų pasekmių, arba kai tai būtina visuomenės interesui apginti teisę į privatą gyvenimą yra ribojama. Kadangi ribojimo pagrindai visose mūsų analizuojamose valstybėse yra iš esmės tapatūs, dėl ribotos magistrinio darbo apimties mes jų detaliau neanalizuosime. Tačiau kadangi iš esmės skiriasi ribojimo pagrindų taikymo ribos mūsų nagrinėjamose valstybėse suformuotus civilinės teisės normų kriterijus detaliau panagrinėsime sekančiame magistrinio darbo skyriuje kuriame analizuosime teisės į privatą gyvenimą gynimą per jos santykį su žodžio laisve.

³⁰ Vadapalas Vilenas. *Individas ir Tarptautinė teisė* // Vilenas Vadapalas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006.P.281.

³¹ 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016

II TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ GYNIMAS SANTYKYJE SU ŽODŽIO LAISVE

Kadangi teisė į privatų gyvenimą kaip jau minėta yra fundamentali žmogaus teisė, ji turi būti užtikrinama ir ginama nuo visų galimų pažeidėjų. Valstybė privalo užtikrinti galimybę tinkamai įgyvendinti šią teisę. Kaip taikliai pastebėjo EŽTT greta neigiamos pareigos nesikišti į žmogaus privatų gyvenimą egzistuoja ir valstybės pozityvus įsipareigojimas užtikrinti šią teisę santykiuose tarp žmonių. Teisės į privatų gyvenimą kaip ir kiekviena teisė nėra absoliuti, ji yra ir gali būti ribojama teisėtais pagrindais. Turbūt dažniausiai teisė į privatų gyvenimą yra pažeidžiama arba apribojama tuomet, kai ji susiduria žodžio (saviraiškos) laisve.³² Todėl, autoriaus nuomone, geriausiai atskleisti teisės į privatų gyvenimą ribas ir gynimo galimybes horizontaliame lygmenyje galima per šios teisės santykį su žodžio laisve.

Besivystančios technologijos ir visuomenės pažanga, sąlygojo kad vis dažnesniu ir turbūt pavojingiausiu teisės į privatų gyvenimą pažeidėju tapo žiniasklaida. Iš esmės vos atsiradusi laisvoji spauda drąsiai gynė piliečius nuo valdžios piktnaudžiavimo, jos brovimosi į privatų gyvenimą, buvo pagrindiniu žmogaus teisių garantu. Tačiau jau XIX a. pabaigoje žiniasklaidos priemonės patapo pakankamai galingomis, kad galėtų sukelti grėsmę žmogaus privatumui. Žiniasklaidos priemonėse skelbiama privati informacija gali padaryti neapskaičiuojamą, didelę ir netgi niokojančią žalą, mat didelė ir plati sklaidos ypač pasitelkiant šiuolaikines technologijas galimybė gali stipriai paveikti žmogaus gyvenimą.³³ Visuomenės informavimo priemonių padaryta žala gali daugybę kartų viršyti žalą kurią padaro valstybė įsibraudama į privatų gyvenimą. Todėl šiame darbe didžiausias dėmesys ir bus skiriamas atskleisti teisės į privatų gyvenimą gynimą per jos santykį su žodžio (saviraiškos) laisve.

Spauda vaidina svarbų vaidmenį demokratinėje visuomenėje, šiuolaikinė visuomenė yra priklausoma nuo informacijos, ji privalo žinoti, kas vyksta šalyje ir pasaulyje, laisvas ir nepertraukiamas informacijos srautas pripažįstamas vienu iš demokratijos ramsčių ir faktorių.

Teisė į privatų gyvenimą pažeidžiama, kai visuomenės informavimo priemonės paskleidžia asmens privatų gyvenimą liečiančią informaciją. Tačiau tokios informacijos paskleidimas tam tikrais atvejais gali būti toleruojamas. Tiek Europos, tiek JAV teismų praktikoje nustatant privataus gyvenimo apsaugos ribas reikšmingais laikomi tokie faktoriai kaip asmens sutikimas, asmens statusas visuomenėje, teisėtas visuomenės interesas žinoti - egzistuojant bent vienai iš minėtų aplinkybių, informacijos apie asmens privatų gyvenimą

³² Žodžio laisvė įtvirtinta JAV konstitucijoje savo turiniu praktiškai atitinka svairaiškos laisvę europoje, tad šiame darbe šios sąvokos naudojamos kaip sinonimai.

³³ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna, New York: Springer, 2005. P. 615.

skleidimas gali būti pateisinamas. JAV teismų praktikoje išskiriama papildoma kategorija - tai teisėtas informacijos gavimas. Autoriaus nuomone naudinga atskirai išskirti ir paanalizuoti viešos vietos sampratą, bei jos kaip aplinkybės nesukeliančios teisės į privatą gyvenimą pažeidimo reikšmę. Sekančiuose skyreliuose ir pasistengsime detaliau panagrinėti šių faktorių svarbą JAV ir Europoje bei jų įtaką balansuojant tarp teisės į privatą gyvenimą ir saviraiškos laisvės, nustatant santykį tarp šių dviejų teisių.

2.1 Teisė į privatą gyvenimą ir visuomenės teisė žinoti

Teisėtas visuomenės interesas žinoti laikytinas vienu svarbiausių kriterijų galinčių apriboti asmens teisę į privatą gyvenimą, jos santykiyje su žodžio laisve. Kas yra būtina žinoti visuomenei, kaip jau minėjome yra nulemta pačios visuomenės puoselėjamų vertybių. Tad šiame skyriuje ir pasistengsime atskleisti visuomenės intereso žinoti ribas mūsų analizuojamose privatumo kultūrose.

Europos valstybėse

Visuomenės teise žinoti glaudžiai susijusi su žmogaus teise ieškoti ir gauti informaciją visais įmanomais ir teisėtais būdais. Ši teisė ginama per saviraiškos laisvės institutą įtvirtintą EŽTK 10 straipsnyje. Laikoma, kad kuo informacija yra svarbesnė visuomenei, tuo labiau turi būti pateisinamas įsikišimas į asmens privatą gyvenimą.³⁴ Tačiau kada informacija yra svarbi visuomenei apibrėžti nėra lengva, tačiau akivaizdu, kad prie tokios informacijos nepriskirtina informacija, kuri patenkina visuomenės smalsumą.³⁵ Faktas apie paprasto žmogaus sveikatos būklę paskleidimas patenkintų visuomenės smalsumą, o štai pvz. faktas apie politiko sveikatos būklę pavišėjimas būtų pateisinamas teisėtu visuomenės interesu žinoti. Pvz. buvusio Prancūzijos prezidento *Mitterrand*³⁶ byla. Buvęs Prezidento asmeninis psichiatras Dr. Claude Gubler po jo mirties išleido knygą pavadinimu „*Le Grand Secret*“. Šis žmogus daugelį metų dirbo prezidento psichiatru, knygoje pasakojama kaip Prezidentui buvo diagnozuotas vėžys netrukus po jo išrinkimo 1981. Psichiatras atskleidė privačią informaciją apie buvusio Prezidento sveikatos būklę. Jis papasakojo kaip prezidento sveikata su kiekvienais prezidentavimo metais vis blogėjo, buvo aprašyta kaip buvo slepiama tikroji prezidento psichinės sveikatos būklė jo užimamų pareigų metu. Velionio našlė kreipėsi į teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, t.y. knygos platinimo sustabdymo, knygos publikavimas buvo laikinai sustabdytas.

³⁴ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 687.

³⁵ EŽTT 2004 m. liepos 24 d. sprendimas byloje Van Hannover v. Germany (Nr. 59320/00)

³⁶ TGI Paris 13 janvier 1997, JCP 1997, II, 22845, note M. Serna

Prancūzijos apeliacinis teismas uždraudė publikuoti knygą, atmesdamas atsakovų argumentus dėl visuomenės teisės žinoti. Teismas konstatavo, kad visuomenė turi teisę žinoti apie politiko, valdančio šalį, sveikatą, tačiau šiuo konkrečiu atveju teisė žinoti apie blogą valstybės galvos sveikatą buvo pavėluota laike, ir po prezidento mirties tapo neaktuali. Teismas konstatavo, kad buvo pažeista prezidento teisė į gerą vardą, o svarbiausia buvo pažeista teisė į medicininių duomenų konfidencialumą. Ieškovų naudai (prezidento žmonai ir dviem jo vaikams) buvo priteista piniginė kompensacija. Ši byla puikiai iliustruoja Prancūzijoje vyraujančią protekcionistinę požiūrį į žmogaus privatų gyvenimą, kurio detalių paviešinimas galimas tik išimtiniais atvejais, kai asmuo užima viešas pareigas, ir tokia privati informacija yra tiesiogiai susijusi su galimybe toliau eiti užimamas pareigas, tokios informacijos atskleidimas yra ribotas laike, sutampa su užimamų pareigų kadencija. Tačiau dauguma atvejų kai yra sprendžiamas klausimas tarp visuomenės teisės žinoti ir privataus gyvenimo gynimo, Prancūzijoje suteikiamas prioritetas teisės į privatų gyvenimą gynimui.

EŽTT nuomone tokia Prancūzijos teismų pozicija privataus gyvenimo atžvilgiu yra per griežta, EŽTT savo sprendimuose pasisako už tinkamo balanso tarp visuomenės teisės žinoti ir teisės į privatų gyvenimą palaikymą. Ši EŽTT pozicija atsispindi byloje *Editions Plon v. France*³⁷ (tai jau mūsų nagrinėtos *Miterand* bylos tęsinys). Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino, kad Prancūzijos teismų taikyta laikino uždraudimo priemonė buvo taikyta pagrįstai, nes Teismams reikėjo laiko ištirti visas bylai svarbias aplinkybes, tačiau tolimesnis knygos publikavimo uždraudimas buvo pripažintas neteisėtu, nes Teismo nuomone buvo pažeista teisingo balanso taisyklė. EŽTT paneigė Prancūzijos teismų poziciją, kad informacija apie prezidento sveikatos būklę nebeaktuali laike, teismas nurodė, kad knyga buvo išleista skatinant diskusijas visuomenei rūpimu klausimu. Visuomenė turėjo teisę būti informuota apie rimtas valstybės vadovo sveikatos problemas, o faktas, kad tokia informacija nuo visuomenės buvo slepiama per visą kadenciją, išklėle visuotinai reikšmingus klausimus apie politinio gyvenimo skaidrumą. Privačios informacijos paskleidimas visuomenei buvo svarbus ir reikšmingas, bei skatinantis diskusijas.

EŽTT visuomenės teisę žinoti sieja su visuomenės kontrole ir jos gebėjimu daryti tinkamus sprendimus renkant ar skiriant asmenis į tam tikras pareigas. Štai byloje *Schwabe v. Austria*³⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatavo, kad privataus gyvenimo fakto paviešinimas, dėl praeityje buvusio teistumo nepažeidžia teisės į privatų gyvenimą, todėl, kad visuomenė turi pagrįstą interesą žinoti apie politikų privatų gyvenimą, t.y. ji turi teisę žinoti faktus kurių žinojimas gali lemti visuomenės apsisprendimą balsuoti už tokį asmenį, nes

³⁷ EŽTT 2004 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Editions Plon v. France* (Nr. 58148/00)

³⁸ EŽTT 1992 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas byloje *Schwabe v. Austria* (Nr. 13704/88)

visuomenė politikams atiduoda teisę priimti svarbius sprendimus valstybėje. Taigi visuomenės teisė žinoti ribos stipriai koreliuoja su asmens socialiniu statusu. Šią temą mes plačiau nagrinėsime kitame skyriuje.

EŽTT nuomone visuomenės teisė žinoti aprėpia privačios informacijos publikavimą ir tais atvejais, kai tokios informacijos žinojimas visuomenei yra būtinas. Pavyzdžiui, tai tokie atvejai, kaip asmens, kuris ieškomas policijos, nuotraukos publikavimas žiniasklaidoje³⁹

EŽTT taip pat yra pažymėjęs būtinybę apibrėžti esminį skirtumą tarp žiniasklaidos pranešamų faktų ir jų galimybės prisidėti prie diskusijų demokratinėje visuomenėje, net ir tais atvejais, jeigu jie būtų ir kontraversiški, bei tarp privataus gyvenimo detalių atskleidimo, kurios nekviečia visuomenės diskutuoti, o tik tenkina jos smalsumą.⁴⁰ Pirmuoju atveju spauda, skelbdama visuomeniniam interesui svarbią informaciją, tarnauja savo esminei – visuomenės „sarginio šuns“ funkcijai, antruoju pažeidžia asmens teisę į privatą gyvenimą.

Taigi visuomenės interesas žinoti neturėtų peržengti pagarbos asmens privačiam gyvenimui ribų. Kaip teigia E. Žiobienė, gana dažnai visuomenės informavimo priemonės pamiršta teisėto intereso ribas bei pagarbos privačiam gyvenimui imperatyvą ir pateikia visuomenei neaktualią informaciją apie privatą asmens gyvenimą, kuria siekiama patenkinti visuomenės smalsumą.⁴¹ Kitaip tariant sensacijų vaikymasis neturėtų būti pateisinamas visuomenės interesu žinoti. EŽTK 8 str. 2d. yra nurodyti aiškūs teisės į privatą gyvenimą ribojimo pagrindai, kurie naudojami tik esant būtinybei. Štai A. Warzilek pabrėžia, kad teisėtas visuomenės interesas būti informuotai gali iškilti tuomet, kai nagrinėjami politikos, ekonomikos, mokslo, socialiniai, literatūros, sporto ir kiti klausimai. Tačiau autoriaus nuomone toks sričių išskyrimas iš esmės neturi jokios reikšmės, mat visuomenės interesas žinoti gali iškilti praktiškai visose srityse, priklausomai nuo susiklostančių aplinkybių. Dėl pastebimos EŽTT įtakos Europos šalių teisei, mūsų analizuojamose valstybėse judama link balansavimo tarp visuomenės teisės žinoti ir teisės į privatą gyvenimą, teismams paliekant galimybę įvertinti konkrečios situacijos aplinkybes, ir surandant tinkamiausią balansą.

Jungtinėse Amerikos Valstijose balansuojant tarp privataus gyvenimo ir visuomenės teisės žinoti, vis dėlto dažnai laimi visuomenės teisė žinoti. Visuomenės teisė žinoti ginama per visuomenės nušvietimo (*angl. newsworthy*) institutą. Ši teisė JAV yra daug stipresnė negu Europos valstybėse, nes, kaip jau buvo minėta, žodžio laisvė „mėgaujasi“ konstitucijos apsauga.

Intervencija į žmogaus privatą gyvenimą JAV labai dažnai pateisinama visuomenės nušvietimo institutu. Paanalizuokime keletą svarbiausių bylų šiuo klausimu. Viena

³⁹ Ca Paris, ie ch. A., 22 Feb. 1994: Juris-Data, no.020547

⁴⁰ EŽTT 2004 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Van Hannover v. Germany* (Nr. 59320/00)

⁴¹ E. Žiobienė. Informacijos apie privatą gyvenimą apsauga: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S) / LTU. – V. 2003. P. 61.

reikšmingiausių bylų galėtume vadinti *Time Inc v. Hill*.⁴² byla. 1952 metais Hill'as ir jo šeima buvo paimti įkaitais keletą iš kalėjimo pabėgusių nuteistųjų. Prieš nukentėjusiuosius nusikaltėliai nepanaudojo fizinio smurto, įkaitai buvo paleisti sveiki, jiems nebuvo padaryta jokia fizinė žala. Po kurio laiko remiantis šiais įvykiais buvo sukurta novelė, kurioje įvykių eiga buvo „pagražinta“ išgalvotomis smurto scenomis prieš įkaitus. Pagal minėtąją novelę buvo pastatyta teatro pjesė. Žurnalas „*Life*“ išspausdino pranešimą apie pjesę, kurią apibūdino kaip pastatytą remiantis Hill'ų incidentu ir panaudojo fotografijas padarytas tikrojo incidento metu. Ieškovas remdamasis tuo, kad atsakovas žinodamas, kad pjesė nėra paremta tikrais faktais, ją melagingai susiejo su Hill'u incidentu. Remdamasis New York valstijos statutu, kuris numato žalos atlyginimą, kai asmens nuotraukos ar vardas panaudojamos verslo ar reklamos tikslais. Pirmos instancijos teismas laikėsi nuomonės, kad straipsnis „*Life*“ žurnale buvo išspausdinta beletrizuota istorija kurios tikslas nebuvo informuoti visuomenės, o pareklamuoti pjesę arba padidinti laikraščio tiražą. Teismas priteisė žalos atlyginimą, bei baudžiamuosius nuostolius. Apeliacinės instancijos teismas palaikė pirmos instancijos sprendimą, tačiau nepriteisė baudžiamųjų nuostolių. JAV Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad saviraiškos teisės ribojimas būtų nepateisinamas. Konstitucijos garantuota saviraiškos laisvė reikalauja, kad, kai paskelbiamas vertas nušviesti (*angl. newsworthy*), bet melagingas įvykis, reikia įrodyti, kad leidėjas žinojo apie jo melagingumą (*angl. falsity*) arba elgėsi nerūpestingai ignoruodamas tiesą. Manytina, kad toks reikalavimas kildinamas iš mūsų jau minėtos 1 pataisos, nes žiniasklaidos priemonės negali būti pripažintomis kaltomis tuomet, kai jos skelbia tiesą. Teismas laikėsi nuomonės, kad klaidingi teiginiai apie visuomenei svarbius įvykius, tokius kaip naujos pjesės sąsajos su tikru įvykiu, yra neišvengiamybė žiniasklaidoje, ir, jeigu nepiktavališkas ar paprasčiausiai neatsargus toks faktas yra toleruotinas. Teismas pabrėžė kad, žodžio laisvė, nevaržoma informacijos sklaida Amerikos visuomenėje yra laikoma viena pagrindinių vertybių, ir, turbūt, vertingiausia iš visų žmogaus teisių. Norint užtikrinti laisvą informacijos srautą, neišvengiamai daromos klaidos, tačiau esmine vertybe laikoma nevaržomas informacijos srautas.

Šiuo savo sprendimu JAV Aukščiausiasis Teismas suformavo taip vadinamą „Time“ privilegiją (taisyklę), kuria teismas leido žiniasklaidos priemonėms skelbti informaciją, kuri gali turėti faktinius netikslumus, klaidas, kurios netgi gali būti įžeidžiančios, pateisinant jas visuomenės teisėtu interesu žinoti bei žodžio laisve. JAV visuomenės teise žinoti pateisinamas ir atvaizdo naudojimas be jo savininko sutikimo. Byloje *Joseph Finger v Omni Publications*⁴³ laikraštyje buvo išspausdintas straipsnis pavadinimu „Nori didelė šeimos“, straipsnyje buvo pasakojama, kad Filadelfijos universiteto mokslininkai nustatė, kad kofeinas skatina vaisingumo

⁴² *Time, Inc. v. Hill*, 385 U. S. 374 (1967)

⁴³ *Joseph Finger v Omni Publications* 77 N.Y.2d 138, 566; N.E.2d 141, 564 N.Y.S.2d 1014 (1990)

produktyvumą t.y. jo padidėjimą. Straipsnyje buvo siūloma išgerti puodelį kavos kasdien, visiems kurie nori turėti didelę šeimą. Šis straipsnis buvo iliustruotas didelės šešių asmenų šeimos niekaip nesusijusios su minėtu kofeino poveikiu nuotrauka, kurioje buvo vaizduojami du suaugusieji ir šeši gražūs bei sveiki jų vaikai. Nuotraukoje pavaizduoti asmenys kreipėsi į teisną dėl teisės į atvaizdą pažeidimo. Teismas pažymėjo, kad netgi nuotraukų, kurios neturi „tikro“ ryšio su straipsniu naudojimas yra pateisinamas, jeigu toks publikavimas naudojamas visuomenei nušviesti tokiu atveju teisė į privatų gyvenimą nėra pažeidžiama. Štai kitoje byloje *Anderson v. Fisher Broadcasting Cos.*⁴⁴ Televizijos operatorius atsakovui radijo ir televizijos kompanijai nufilmavo automobilio avariją, kurioje buvo sužalotas ieškovas. Parodytame vaizdo siužete Ieškovas buvo atpažįstamas, jis buvo parodytas kraujuojantis ir kenčiantis skausmus, taip pat buvo parodyta kaip jam suteikta greitoji medicininė pagalba. Atsakovas nepanaudojo darytų vaizdo įrašų pranešdamas apie nelaimingą atsitikimą per reguliarią žinių programą. Vėliau, be ieškovo sutikimo, atsakovas panaudojo trumpą siužeto ištrauką, tam, kad iliustruotų reportažą apie naują technologinę sistemą, kurios pagalba bus galima išsiųsti greitąją medicininę pagalbą į nelaimės vietą. Ieškovas iškėlė bylą teigdamas, kad parodant minėtąjį vaizdo siužetą buvo pažeista jo teisė į privatų gyvenimą. Teismas konstatavo, kad šiuo atveju visuomenės nušvietimo teisė yra didesnė vertybė, nes šis reportažas, nors ir nebuvo tiesiogiai susijęs su rodoma naujiena, tačiau padėjo nušviesti kitą visuomenei svarbų įvykį. Byloje *Florida Publishing Co. v Fletcher*⁴⁵ buvo iškeltas klausimas, ar žurnalistas gali peržengti privačios nuosavybės ribas pareigūno kvietimu. Šioje byloje fotografas padarė silueto, likusio nuo mergaitės sudegusios per gaisrą, nuotrauką. Pareigūnas, kurio kamera tuo metu sugedo, paprašė fotografo padaryti šią nuotrauką. Mergaitės motina padavė ieškinį dėl teisės į privatų gyvenimą pažeidimo. Floridos valstijos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad teisė į privatų gyvenimą nebuvo pažeista. Teismas pasisakė, kad gaisras yra didelė nelaimė, susilaukusi didelio visuomenės intereso žinoti (*angl. public interest*), ir, kad žiniasklaida įžengė į pastatą pareigūno kvietimu. Teismas esminiu faktoriumi laikė tai, kad visuomenė privalo būti informuota apie dideles nelaimes. Pareigūnai turi tam tikrą prievolę pranešti visuomenei apie skaudžias ir dideles nelaimes, taigi, šiuo atveju žiniasklaidos dalyvavimas nušviečiant įvykį yra pateisinamas visuomenės interesu žinoti. Tai, kad nušviečiant įvykį buvo panaudota savo prigimtimi jautri ir privati informacija, nenusveria visuomenės intereso žinoti. Teismas laikė įprasta praktika, kad žiniasklaida valstybės pareigūnams padeda nušviesti visuomenę apie tokias nelaimes. JAV Aukščiausiasis Teismas atsisakė peržiūrėti šią bylą.⁴⁶

⁴⁴ *Anderson v. Fisher Broadcasting Cos.*, 300 Ore. 452, 712 .2d 803, 12 Media L. Rep. 1604 (Or. 1986)

⁴⁵ *Florida Publishing Co. v. Fletcher*, 340 So.2d 914 (Fla. 1976)

⁴⁶ *Publishing Co. v. Fletcher*, 340 So.2d 914 (Fla. 1976), cert. denied, 431 U.S. 930 (1977).

Visos mūsų aptartos bylos iš esmės yra panašios, jose galime aiškiai išvelgti JAV teismų poziciją, kad visuomenės nušvietimo teisei praktiškai visuomet suteikiama preferencija teisės į privatų gyvenimą atžvilgiu. Darytina išvada, kad tais atvejais kai informacija yra verta nušviesti JAV pateisinamas netgi įvairių faktų neatitikimas, iliustruojant vertą nušviesti įvykį gali būti panaudota informacija savo prigimtimi nesusijusi su įvykiu, tačiau gebanti jį iliustruoti, manytina, kad tokia plačia įvykių vertų nušviesti interpretacija žiniasklaida praktiškai gali pateisinti daugumą įsibrovimų į privatų gyvenimą. Tačiau, tuo pačiu JAV Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad žodžio laisvė nėra absoliuti. Pirmoji pataisa nepateisina brovimosi į privatų gyvenimą kai užsiimama „žinių medžiokle“⁴⁷ (*angl. newsgathering*).

Viena pirmųjų įsibrovimo į privatų gyvenimą bylų buvo *Dieteman v. Time Inc*⁴⁸. Du žurnalo „Life“ žurnalistai vykdė žurnalistinį tyrimą apie nelegalia medicinos praktika užsiimančią vyrą. Jie apsilankė įtariamai neteisėta medicinine praktika užsiimančio asmens namuose ir slapta padarė nuotraukas. Su savimi jie taip pat turėjo slaptą pasiklausymo įrangą, iš kurios duomenys buvo perduodami netoli buvusiems teisėsaugos pareigūnams. Įtariamasis vėliau pasitelkus gautus įrodymus buvo sulaukytas ir apkaltintas nelegalia medicinine praktika. Apie šį įvykį žurnalistai parašė straipsnį pavadinimu „Griežtos priemonės prieš šarlatanus“ ir su keliomis įtariamojo nuotraukomis išspausdino žurnale. JAV Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad žurnalistai pažeidė ieškovo teisę į privatų gyvenimą slapčia rinkdami informaciją apie jį. JAV teisės į privatų gyvenimą pažeidimai dažnai pateisunami JAV konstitucijos pirmąja pataisa⁴⁹, kuria ginama žodžio laisvė. JAV ji laikoma pagrindine demokratiją užtikrinančia ir garantuojančia teise. Tačiau žodžio laisvė nėra absoliuti. Teismas pažymėjo⁵⁰, kad pirmoji pataisa nepateisina brovimosi į privatų gyvenimą kai užsiimama „žinių medžiokle“.

JAV egzistuoja ir keletas kitų apribojimų arba kitaip tariant egzistuoja tam tikros ribos kurių žiniasklaida negali peržengti. Skleidžiama informacija savo pobūdžiu negali būti šmeižikiška. Byloje *Gertz v. Robert Welch*⁵¹ JAV aukščiausias teismas konstatavo, kad „Times“ privilegija netaikytina defamacijos (*angl. defamation*) bylose, nebent ieškovas būtų viešas asmuo (*angl. public figure*) arba valstybės tarnautojas, pareigūnas (*angl. public official*), ši taisyklė negali būti taikoma net ir tais atvejais kai ieškovas gali būti susijęs su įvykiu kuris domina visuomenę.

Vėlgi esminis skirtumas tarp JAV ir Europos yra balansavimo ribų nustatyme. Europoje stengiamasi atrasti teisingą balansą tarp visuomenės teisės žinoti ir žmogaus teisės į privatų gyvenimą, tuo tarpu JAV aiškiai linkstama link visuomenės teisės būti informuotai, tuo

⁴⁷ *Dietemann v. Time, Inc.* 449 F2d 245 (9th Circuit 1971)

⁴⁸ Ten pat

⁴⁹ *Terry v. Ohio*, 392 U.S. 1 (1968)

⁵⁰ *Dietemann v. Time, Inc.* 449 F2d 245 (9th Circuit 1971)

⁵¹ *Gertz v. Robert Welch, Inc.*, 418 U.S. 323 (1974)

pateisinant netgi pakankamai agresyvių žiūrint Europiečio akimis skverbimąsi į privatų gyvenimą.

2.2 Teisė į privatų gyvenimą ir socialinis asmens statusas

Socialinis žmogaus statusas, jo padėtis visuomenėje dažnai lemia ir jo santykį su visuomene, t.y. jo privatus gyvenimas daugiau ar mažiau domina visuomenę. Tiek JAV tiek Europos valstybėse teismai gindami teisę į privatų gyvenimą išskiria viešų ir privačių asmenų kategorijas. Toks skirstymas grindžiamas tuo, kad viešo asmens statusas asmeniui suteikia išskirtinę padėtį visuomenėje, tokia padėtis neatsiejama nuo teisės į privatų gyvenimą ginimo siauresne apimtimi.

Teisėtas visuomenės interesas žinoti apie viešo asmens privataus gyvenimo detales priklauso nuo šio asmens galimos ar realios įtakos visuomenei. Štai pavyzdžiui politikai (parlamento nariai), teisingiau jų priimami sprendimai, gali daryti didelę įtaką visuomenei. Dėl šios priežasties visuomenė atlikdama visuomeninę tokio asmens kontrolę turi teisę apie tokį asmenį žinoti ir privataus gyvenimo detales, nes jos gali būti svarbios užtikrinant politinio gyvenimo ir priimamų sprendimų skaidrumą. Teisėtas visuomenės interesas žinoti viešo asmens privataus gyvenimo detales yra vertinamojo pobūdžio kriterijus, kuris gali kisti priklausomai nuo socialinių, politinių, ekonominių ar moralinių sąlygų visuomenėje.

Viešu asmeniu laikytinas asmuo, kuris dėl tam tikros savo veiklos, gyvenimo būdo, pasiekimų, sugebėjimų sutiekia visuomenei pagrįstą interesą žinoti bei domėtis jo darbu, veikla, asmeninėmis savybėmis.⁵² Viešas asmuo stiprindamas savo socialinį vaidmenį, siaurina privatumo ribas, laikoma toks asmuo mainais už gautą populiarumą, užimamą poziciją ir t.t. yra atidavęs dalį savo teisės į privatumą. JAV ir Europoje egzistuoja skirtingas požiūris apie viešo asmens galimybę ginti teisę į privatų gyvenimą, norėdami geriau suvokti egzistuojančius skirtumus detaliau paanalizuosime JAV ir Europos valstybėse egzistuojančias viešo asmens privataus gyvenimo gynimo ribas, bei pačią viešo asmens sampratą.

JAV

JAV įstatymų leidėjas nėra atribojęs viešų ir privačių asmenų teisės į privatų gyvenimą, tačiau analizuojant teismų praktiką, galime pastebėti, kad toks atribojimas egzistuoja ir vaidina

⁵² W.L. Prosser. Cases and Materials on torts. – Westbury, New York: The Foundation press, 1994. P.860

svarbų vaidmenį ginant teisę į privatų gyvenimą t.y. viešų asmenų galimybę ginti privatų gyvenimą stipriai apribojama, jeigu išvis neatimama. Kadangi kaip jau minėjome įstatymų leidėjas neapibrėžia viešo asmens sampratos, paanalizuosime JAV teismų praktiką ir pasistengsime atskleisti tiek sampratą, tiek viešo asmens galimybę ginti teisę į privatų gyvenimą.

JAV teismų praktikoje išskiriamos dvi viešųjų asmenų kategorijos tai valstybės tarnautojai (*angl. public officials*) kurie tampa viešais dėl savo užimamų pareigų ir visuomenės veikėjai (*angl. public figures*), kurie tampa viešais dėl savo veiklos ar gyvenimo būdo. Tačiau, nors teismų praktikoje ir išskiriamos šios dvi kategorijos, JAV Aukščiausiojo Teismo precedentai suformavo praktiką, kad šios dvi kategorijos realybėje nevaidina skirtingo sprendžiamąjo vaidmens, praktiškai netaikomos skirtingos privataus gyvenimo gynimo ribos, tad šios dvi kategorijos susilieja į vieną bendrą viešo asmens kategoriją. Tolimesnėje analizėje detaliau aptarsime šį klausimą. Viešųjų asmenų kategorija JAV priskiriami visi asmenys, kurie dėl savo pareigų ar gyvenimo būdo yra žinomi visuomenėje.⁵³ Tačiau viešuoju asmeniu teismai nelaiko pvz. teisininko civilinėje byloje,⁵⁴ populiarus diduomenės žmogus notarinėje skyrybų byloje.⁵⁵ Viešo asmens statusas JAV turi dvigubą dimensiją (tiek kontekstinę tiek geografinę⁵⁶), nes žmogus, kuris žinomas vietos tik vietos bendruomenei, gali būti traktuojamas kaip viešas asmuo toje vietovėje, net jeigu jis ir nėra žinomas nacionaliniu mastu, tad publikacija vietiniame laikraštyje galės būti pateisinama viešo asmens statusu.⁵⁷ Tokia JAV taikoma nuostata viešųjų asmenų kategorijai leidžia priskirti pakankamai didelį ratą asmenų, asmenų priskyrimas viešiesiems, t.y. visuomenei žinomiems. Siejimas su konkrečia geografinė vietove laikytinas stipriu plečiamuoju veiksmu. Tačiau autoriaus nuomone pati idėja yra teigiama, nes viešo asmens statusas stipriai koreliuoja su geografinė vietove, tačiau neigiama šio aspekto pusė yra ta, kad viešųjų asmenų kategorija JAV ir taip interpretuojama plačiai, o dėl tam tikrų aplinkybių aptariamų vėlesnėje analizėje, paviešinus asmens privataus gyvenimo detales pvz. vietinio kaimelio laikraštyje, nieks nebetrūkdo tokios informacijos vėliau paskleisti ir nacionaliniu mastu, nes tolimesnes publikacijos bus pateisinamos kitais šiame darbe aptariamais pagrindais⁵⁸.

Turbūt svarbiausia byla, išplečiančia viešo asmens sampratą, galėtume laikyti bylą *Curtis Pub. Co. v. Butts*.⁵⁹ JAV Aukščiausiasis Teismas išplėtė viešų asmenų sampratą prie jų priskirdamas ir visuomenės veikėjus (*angl. public figures*). Bylos ieškovas buvo sporto treneris, kuris kreipėsi į teismą dėl dienraštyje išspausdinto straipsnio, kuriame buvo teigiama, kad jis

⁵³ *Curtis Pub. Co. v. Butts*, 388 U.S. 130 (1967)

⁵⁴ *Gertz v. Robert Welch, Inc.*, 418 U.S. 323 (1974)

⁵⁵ *Time, Inc. v. Firestone*, 424 U.S. 448 (1976)

⁵⁶ S.Deakin, A.Johnston, B.Markensis. *Markensis and Deakins: Tort law*. Sixth edition. – Oxford: Clarendon press, 2008. P.873

⁵⁷ Ten pat

⁵⁸ P vz. byla *Sperry Rand Corporation v. Hill* (1st Cir. 1966) 356 F.2d 181, 185 [23 A.L.R.3d 853]

⁵⁹ *Curtis Pub. Co. v. Butts*, 388 U.S. 130 (1967)

išdavė rungtynių scenarijaus planus priešininkų komandai telefoninio pokalbio metu. Dėl technologines sujungimo ryšio klaidos, jų pokalbį telefonu nugirdo trečiasis asmuo. Remiantis šio asmens parodymais buvo parašytas ir žiniasklaidos priemonėje paskelbtas straipsnis. Proceso metu buvo išsiaiškinta, kad scenarijus nebuvo išduotas, tiesiog vyko pokalbis apie būsimas rungtynes. Žemesnės instancijos teismai treneriui priteisė neturtinės žalos atlyginimą už teisės į privatų gyvenimą pažeidimą. JAV Aukščiausiasis Teismas, panaikindamas žemesniųjų instancijų teismų sprendimus, konstatavo, kad visuomenės veikėjai daro nemažą įtaką visuomenei, tuo visuomenei suteikdami teisėtą pagrindą domėtis jų gyvenimu. Byloje *Gertz v. Robert Welch*⁶⁰ JAV aukščiausiasis teismas konkretizavo viešo ir privataus asmens, teisės į privatų gyvenimą gynimo skirtumus. Teismas nurodė dvi esmines sąlygas, kurios pagrindžia tokio skirstymo pagrindus.

- Privatus asmuo turi daug mažesnes galimybes paneigti informacijai, kuri gali neatitikti tikrovės, būti įžeidžianti- šmeižikiška. Viešiesiems asmenims daug lengviau prieinami viešosios informacijos kanalai, kuriais pasinaudodami jie gali daug lengviau apsiginti paneigdami jų atžvilgiu išsakytus tikrovės neatitinkančius teiginius.
- Privatūs asmenys yra daug jautresni jų atžvilgiu išsakytai kritikai dėl privataus gyvenimo detalių, tam tikrų poelgių, o svarbiausia jie sąmoningai nesiekė atsidurti visuomenės dėmesio centre, taip stengdamiesi apsaugoti save nuo galimos rizikos būti apšmeižtam. Viešieji asmenys priešingai, jie siekia visuomenės dėmesio, nes eina svarbias ir įtakingas pareigas, arba aktyviai dalyvauja visuomeniniame gyvenime.

Taigi teismas svarbiu laiko pasirinkimo laisvės faktorių, žmogus laisva valia pasirenka tam tikrą statusą, kuris tiesiogiai įtakoja jo teisių gynimo ribas. Privatus asmuo sąmoningai vengia papildomo visuomenės dėmesio, todėl valstybė yra suinteresuota apginti šį jo pasirinkimą ir kompensuoti žalą kurią jam padarė melagingi teiginiai išsakyti jo atžvilgiu. Todėl valstybės interesas apginti privatų asmenį yra daug didesnis nei viešą.

Viena pirmųjų bylų, kuria buvo apribotos viešųjų asmenų galimybės ginti teisę į privatų gyvenimą, buvo garsioji *Times v. Sullivan*⁶¹ byla. JAV Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas viešo asmens-pareigūno kritikos ribas konstatavo, kad bet koks viešo pareigūno kritikos

⁶⁰ *Gertz v. Robert Welch, Inc.*, 418 U.S. 323 (1974)

⁶¹ *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U.S. 254 (1964) Sullivan kreipėsi į teismą kaltindamas „New York Times“ dienraštį išspausdinus skelbimus, kuriais buvo kritikuojama Mantgomerio policija dėl bandymų pažaboti žmogaus teisių aktyvistus, studentus, bei jų lyderį M.L. Kingą, dėl jų vykdomų protesto akcijų. Ieškovo vardas nebuvo tiesiogiai paminėtas skelbimuose, tačiau jis teigė kad kritika netiesiogiai taikoma jam, kaip Mantgomerio policijos vadovui kuris atsakingas už policijos veiksmus. Teismas konstatavo, kad viešas asmuo (pareigūnas) negali prisiteisti neturtinės žalos atlyginimo, dėl viešo pobūdžio savo darbo kritikos, išskyrus atvejus kai įrodoma kad atsakovas veikė suvokdamas išsakymo teiginio melagingą pobūdį, turėjo nusikalstamų ketinimų ir aiškiai nesilaikė tiesos.

ribojimas prieštarautų konstitucijoje įtvirtintai nuostatai dėl žodžio laisvės. Išsakyta nuomonė apie valdžios atstovus, pareigūnus kviečia diskutuoti, o debatai yra būtini demokratijos užtikrinimui. Teisėjas William Brennan pažymėjo, kad visuomenės debatuose visuomet egzistuoja tiesos iškraipymo tikimybė, todėl būtina visuomenės informavimo priemonėms suteikti daugiau erdvės (*angl. breathing space*)⁶², nes baimė būti nubaustam už viešų asmenų kritiką nepagrįstai varžytų debatų laisvę. Šiuo sprendimu JAV teismų praktikoje buvo įtvirtintos plačios viešųjų asmenų-pareigūnų kritikos ribos, suformuluota bendroji taisyklė, kad valdžios atstovams negali būti atlyginama neturinė žala šmeižto (*angl. defamation*) bylose išskyrus atvejus kai ieškovas įrodo teiginių melagingumą bei šmeižikišką jų pobūdį, tai, kad atsakovas veikė iš nusikalstamų paskatų ir nesilaikė tiesos kriterijaus. Šis principas vėliau buvo pavadintas „*Times*“ taisykle. Analizuojant JAV teismų sprendimus teisės į privatų gyvenimą gynimo bylose susidaro įspūdis, kad įrodyti minėtųjų sąlygų egzistavimą, ieškovui praktiškai neįmanoma, todėl žiniasklaidos kritika viešųjų asmenų atžvilgiu kartais gali atrodyti beribė.

*Hustler Magazine v. Falwell*⁶³ byloje teismas dar labiau susiaurino viešo asmens galimybes ginti privatų gyvenimą. Falwell buvo ministras ir aktyvus visuomenės bei politikos komentatorius, žurnalas „*Hustler*“ išspausdino satyrinį straipsnį, išgalvotą interviu su šiuo politiku. Straipsnyje „Ieškovas“ papasakoja istorija, kad jo pirmasis meilės nuotykis įvyko kai jis būdamas girtas, nuo straipsnyje reklamuojamo gėrimo, pasimylėjo su savo motina. Žemesnės instancijos teismai ieškovui priteisė neturtinės žalos atlyginimą dėl teisės į privatų gyvenimą pažeidimo. JAV Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad teisės į privatų gyvenimą ribojimas viešiesiems asmenims, pateisinamas JAV konstitucijos, 1 pataisos garantuojama apsauga žodžio laisvei tais atvejais kai viešųjų asmenų atžvilgiu išsakoma kritika, priešingu atveju satyrikai, karikatūristai negalėtų užsiimti savo veikla, nes jiems reikėtų atlyginti žalą už kiekvieną savo publikaciją. Teismas pritaikė „*Times*“⁶⁴ taisyklę, kad norint prisiteisti žalos atlyginimą, reikia įrodyti nusikalstamus publikuotojo ketinimus.

Taigi apžvelgę šias bylas galime daryti išvadą, kad JAV viešas asmuo privalo toleruoti aršią, kartais netgi šmeižikišką kritiką savo atžvilgiu. Jo galimybės ginti savo privatų gyvenimą stipriai ribojama.

Tačiau teigti, kad JAV neegzistuoja teisė į privatų gyvenimą viešiesiems asmenims negalime - ji yra tik daug siauresnės apimties. Pavyzdžiui *Onassis*⁶⁵ byloje Teismas konstatavo, kad ir viešas asmuo turi teisę būti paliktas vienas (*angl. right to be left alone*), ir įkyrus bandymas fotografuoti asmenį, kad ir viešojoje vietoje šią teisę pažeidžia. Teismas konstatavo kad

⁶²Teisėjas Brennan byloje *NAACP v. Button*, 371 U. S. 415 (1963), išsakė nuomonę kad pirmoji JAV konstitucijos pataisa privalo turėti savo egzistencijai būtiną erdvę, šia nuomone pasiremta ir mūsų aptartoje byloje.

⁶³ *Hustler Magazine, Inc. v. Falwell*, 485 U.S. 46 (1988)

⁶⁴ *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U.S. 254 (1964)

⁶⁵ *Gallela v. Onassis*, 1973, 487, F. 2d 986, 993.

įkyrus fotografų vadinamų paparaciais persekiojimas pažeidžia teisę į privatų gyvenimą, taigi Teismas pripažino kad kiekvienas žmogus nepriklausomai nuo savo socialinio statuso turi teisę į privačią erdvę, socialinis statusas daugiau lemia ribų susiaurinimą arba praplėtimą.

Europoje

Europos valstybėse kaip ir JAV išskiriamos viešųjų ir privačių asmenų kategorijos, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 1998 m. rezoliucijoje „Teisė į privatumą“: „viešaisiais asmenimis (*angl. public figures*) laikomi tokie asmenys, kurie dirba valstybės tarnyboje ir/ar naudoja visuomeninius išteklius, iš esmės visi tie, kurie atlieka svarbų vaidmenį viešajame gyvenime, t.y. politikoje, ekonomikoje, mene, socialinėje srityje, sporte ar kitokioje veikloje“⁶⁶.

Europoje galioja bendra taisyklė, kad viešieji asmenys turi ribotą galimybę ginti savo teisę į privatų gyvenimą, tačiau priešingai nei JAV ji nėra taip stipriai apribojama.

Byloje *Lingens v. Austria*⁶⁷ Europos žmogaus teisių teismas yra pažymėjęs, kad leistinos politiko kritikos ribos yra daug platesnės nei privataus asmens. Spaudos laisvė - tai priemonė, kuri visuomenei suteikia vieną geriausių galimybių atrasti politikų puoselėjamas vertybes, tokiu būdu visuomenei padedama susidaryti nuomonę apie juos. Apskritai spaudos laisvė politinių debatų fone yra vienas iš demokratijos garantų, saugomų konvencijos. Kadangi politikas pats pasirinko tokį statusą visuomenėje, jis turi susitaikyti su tuo kad kiekvienas jo žodis bus nuodugniai analizuojamas ir vertinamas spaudos ir visuomenės. Tačiau tai iš jų neatima visiems asmenims 10-ojo straipsnio 2 dalyje garantuojamos asmens reputacijos apsaugos, net ir tais atvejais kai jie veikia ne privačioje erdvėje, tačiau tokiais atvejais jo reputacijos apsauga turi būti suderinta su laisvos diskusijos politiniais klausimais ir interesais. EŽTT savo sprendimuose nuolat pabrėžia teisingo balanso tarp konvencijos saugomų vertybių svarbą.

Europos valstybėse galioja bendra taisyklė, kad viešojoje vietoje darytos viešų asmenų nuotraukos gali būti publikuojamos žiniasklaidoje ir tam nereikalingas joks atvaizdo savininko sutikimas. Tačiau tai nėra absoliuti taisyklė. Štai Prancūzijoje viešų asmenų (politikų, monarchų) privatus gyvenimas ginamas tuomet, kai jis neatlieka savo viešųjų funkcijų. 1983 žurnalas „*Jours de France*“ išspausdino dvi tuometinės Irano imperatorės nuotraukas, kuriose ji buvo užfiksuota dėvinti maudymosi kostiumėlį. Pirmojoje nuotraukoje ji buvo užfiksuota sėdinti sode, antrojoje ant uolų, besiruošianti žvejoti. Ji padavė žurnalą į teismą dėl teisės į privatų gyvenimą

⁶⁶ Rezoliucija 428/1970 „Dėl masinės informacijos priemonių ir žmogaus teisių“ //

<<http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA70/ERES428.htm>>, prisijungimo laikas: 2010.10.11

⁶⁷ EŽTT 1986 m. liepos 08 d. sprendimas byloje *Lingens v. Austria* (Nr. 9815/82)

pažeidimo. Teismas konstatavo, kad monarchai turi teisę į privatų gyvenimą kaip ir kiekvienas kitas pilietis tuomet, kai neatlieka savo viešųjų funkcijų.⁶⁸ Taip pat ir kiti visuomenės veikėjai turi galimybę ginti savo teisę į privatų gyvenimą. Pvz. Prancūzijoje žinomai aktorei Isabelle Adjani buvo atlyginta žala, kurią padarė laikraštis išspausdindamas jos nėščios nuotraukas. Teismas konstatavo, kad viešas asmuo-aktorius, kaip ir kiekvienas kitas, turi teisę į privataus gyvenimo gerbimą.⁶⁹ Prancūzijoje viešas asmuo neatlikdamas savo viešų pareigų gali tikėtis, kad jo teisė į privatų gyvenimą bus apginta. Laikomasi pozicijos, kad visuomenės neturėtų dominti asmeninis viešų asmenų gyvenimas.

Ir priešingai kiekvienas oficialus asmuo ar bet koks visuomenės veikėjas (*angl. public agent*), atlikdamas savo pareigas, negali tikėtis teisės į privatų gyvenimą gynimo. Tad kiekvienas norintis gali daryti to asmens nuotraukas, aprašyti jo elgesį ir pan., tačiau tik tuomet, kai jis yra viešojoje vietoje.⁷⁰ Taigi pastebime, kad reikalingas dviejų faktorių santykis, viešas asmuo turi vykdyti savo funkcijas ir būti viešojoje vietoje, o visais kitais atvejais Prancūzijos teismai yra linkę apsaugoti privatų asmens gyvenimą. Darytina išvada, kad Prancūzijos teisinė sistema yra labiau orientuota į žmogų, o ne į visuomenę, stengiasi apginti žmogaus asmenybę ir apsaugoti jo garbę nuo žiniasklaidos įsibrovimų. Prancūzijos teismai yra linkę suteikti pirmenybę žmogaus teisei į privatų gyvenimą, o ne žodžio laisvei. Tačiau pastaruoju metu Prancūzijos pozicija šiuo klausimu sušvelnėjo (EŽTT įtaka), tai iliustruoja 2006 metų byla *Sarcozy v Le Marin*⁷¹. Laikraštyje buvo išspausdintas straipsnis apie Prancūzijos prezidento Sarcozy santuokos sunkumus (pirmosios santuokos), taip pat pavišinti kiti su jo privačiu gyvenimu susiję faktai. Sarcozy kreipėsi į teismą dėl jo teisės į privatų gyvenimą pažeidimo. Teismas pažymėjo, kad Sarkozy šeima pati atsakinga už tai, kad „pastūmė teisių gynimo ribas atgal“ viešumoje vaidindami savo draugystę, t.y. darnią santuoką, tobulą šeimą. Tokiu būdu jie sukėlė visuomenės teisėtą interesą žinoti teisybę apie santuoką, teismas pabrėžė, kad kitomis aplinkybėmis jų teisė į privatų gyvenimą būtų apsaugota. Teismas esminiu laikė faktą, kad Sarcozy visuomenei melavo, sukūrė iliuziją apie tai kas neegzistavo, todėl visuomenės teisė žinoti teisybę šiuo atveju buvo laikoma didesne vertybe. Vėlgi esminiu laikomos pasirinkimo momentas viešas asmuo visuomenėje turi elgtis sąžiningai, jis pasirinkdamas vaidinti darnią šeimą sukūrė iliuziją. Tad įsibrovimas į privatų gyvenimą pateisinamas tuo kad pats asmuo sudomino visuomenę savo šeimos santykiais.

⁶⁸ Chambre Civile 1, 13 avril 1988, Farah Diba Bulletin 1988 I N° 98 p. 67

⁶⁹ Civ. (2) 5 Jan. 1983, Bull. civ. II no.4

⁷⁰ E. Picard. The Right to Privacy in French Law // Protecting Privacy. / Edited by B.S. Markesinis. – Oxford: Clarendon Press, 1999. P. 80.

⁷¹ Nicolas S. / Journal Le Matin TGI Thonon les Bains, 22 septembre 2006

Vokietijos teismai gindami teisę į privatų gyvenimą labiau stengiasi atrasti balansą tarp saviraiškos laisvės ir viešo asmens teisės į privatų gyvenimą. Teismai stengdamiesi atrasti teisingą balansą tarp šių dviejų fundamentalių teisių, viena vertus atsižvelgia į žmogaus teisę į privatų gyvenimą ir žodžio laisvę kita vertus į asmenybės teises kylančias iš žmogaus orumo ir žodžio laisvės⁷² kurios įtvirtintos Vokietijos konstitucijos 1(1) ir 2(1) straipsniuose.⁷³ Konstitucija nenumato prioriteto nė vienai iš šių teisių tad jos yra lygios.

Vokietijos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs,⁷⁴ kad, kai susiduria dvi asmenybės (*angl. personality*) teisės - teisė į privatų gyvenimą ir teisė būti informuotam, turi būti atrastas teisingas balansas. Vokietijos teismų praktikoje vieši asmenų kategorija skaidoma į dvi subkategorijas⁷⁵: absoliučiai viešus (*angl. all-purpose public figure; vok. absolute Personen der Zeitgeschichte* kurią sudaro politikai, monarchai ir visos kitos garsenybės) ir santykinai viešus (*angl. limited purpose public figures; vok. relative Personen der Zeitgeschichte*) tai atvejai, kai žmogus tampa viešu dėl dalyvavimo tam tikrame įvykyje pvz. advokatas konkrečioje byloje, jis visuomenę domina tik tiek kiek dalyvauja byloje.

Tokia klasifikacija autoriaus nuomone taip pat rodo Vokietijos siekį geriau realizuoti teisingo balanso tarp dviejų fundamentalių žmogaus teisių nustatymą. Suformuota tarpinė grandis tarp viešųjų ir privačiųjų asmenų, padeda visuomenei sužinoti reikiamą informaciją tuo metu kai tai yra reikalinga, pvz. dėl asmens dalyvavimo priimant visuomenei svarbius sprendimus ir pan. Tuo pačiu asmuo pasitraukęs iš tokio įvykio gali toliau mėgautis privačiu gyvenimu.

Vokietijos teismai laikosi pozicijos, kad absoliučiai vieši asmenys daro didelę įtaką šiuolaikinei istorijai⁷⁶, jie užima ypatingą padėtį visuomenėje, dėl šios priežasties jie domina visuomenę patys savaime (*par excellence*)⁷⁷. Viešieji asmenys yra sektinas pavyzdys visuomenės nariams, todėl visuomenė turi teisę žinoti kaip jie elgiasi kasdieniame gyvenime. Nuotraukų kuriose pavaizduotas toks asmuo publikavimas yra pateisinamas teisėtu visuomenės interesu žinoti. Tačiau visuomenės teisėtas interesas žinoti pasibaigia ties tokio asmens namų durimis⁷⁸, nes laikomasi nuomonės, kad ir vieši asmenys turi teisę į privatų gyvenimą, tik ji ginama siauresne apimtimi. Bet neapsiriboja ties namų slenksčiu, o gali būti ginama ir tuomet kai asmuo pagrįstai tikisi privatumo, vietose kurios dėl savo pobūdžio būtų galima įvardinti dalinai

⁷² Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 190.

⁷³ Vokietijos konstitucija // <<http://www.constitution.org/cons/germany.txt>>, prisijungimo laikas 2010.10.15

⁷⁴ EŽTT 2004 m. liepos 24 d. sprendimas byloje Van Hannover v. Germany (Nr. 59320/00)

⁷⁵ Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 191.

⁷⁶ BGH 19 12 1995, BGHZ 131

⁷⁷ Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. - Vienna, New York: Springer, 2005. P. 151.

⁷⁸ BGH 19 12 1995, BGHZ 131

viešomis. Štai vienoje iš princesės Caroline bylų⁷⁹ kurioje ji kreipėsi į teismą dėl žurnaluose F ir B, kurie platinamų Prancūzijos ir Vokietijos teritorijose išspausdintų straipsnių iliustruotų jos nuotraukomis, keliose fotografijose ji buvo užfiksuota sėdinti su aktoriumi Vincent Lindon, lauko kavinėje. Teismas pažymėjo, kad tam tikrais atvejais kai žmogus jaučiasi saugus ir esantis pakankamai privačioje aplinkoje, kuri iš esmės yra vieša, bet patekimas į ją yra apribotas arba kitaip tariant ši vieta paslėpta nuo visuomenės akies, jis elgiasi taip kaip paprastoje viešojoje vietoje nesielgtų, jis išreiškia emocijas, kurios nėra skirtos tretiesiems asmenims. Toks viešo asmens pasirinkimas atsiriboti nuo visuomenės turi būti gerbiamas ir žiniasklaidos įsibrovimas į šią erdvę yra nepateisimas. Taigi nuotraukos padarytos restorano kiemo gale, uždaroje ir nuo visuomenės akių paslėptoje vietoje atitiko šį reikalavimą, ir teismas pripažino teisės į privatų gyvenimą pažeidimą. Šiuo sprendimu Vokietijos Aukščiausiasis Teismas suformavo precedentą, kad viešas asmuo gali tikėtis privatumo ir už savo namų slenksčio, bet tik dalinai viešose vietose (tai teritorija kuri dėl savo pobūdžio yra vieša, į ją gali patekti visi norintys, bet ji yra atokesnė, uždaresnė) ir tik tuomet kai tokioje vietoje asmuo pagrįstai tikisi privatumo. Tokioje vietoje (intymioje aplinkoje) netikėtai, slaptai padarytos nuotraukos pažeidžia viešų asmenų teisę į privatų gyvenimą. Taigi Vokietijos pasirinktas balansavimo modelis gina asmens intymų pasaulį, kuris dažnai siejamas su namų erdvės apsauga, ir vietos kuriose žmogus gali jaustis saugus nuo visuomenės akies, tačiau visuomenei suteikia galimybę žinoti kaip asmuo elgiasi viešose vietose, ką veikia laisvalaikiu, kuo domisi ir pan. Viešo asmens teisė į privatų gyvenimą apribojama tik visiškai viešose vietose, tokiu būdu nesuteikiama per daug svertų nė vienai iš konkuruojančių teisių.

Tačiau EŽTT nuomone Vokietijoje per daug plačiai interpretuojama absoliučiai viešo asmens kategorija. Teismas nesutiko su nacionalinių teismų taikoma absoliučiai viešų asmenų (*par excellence*) interpretacija, apibūdinančia žmogų kaip dabartinės visuomenės žymų asmenį. Kadangi šiai kategorijai priskiriami asmenys turi labai ribotą galimybę apginti savo privatų gyvenimą ar teisę kontroliuoti savo įvaizdį, šiai kategorijai pasak Teismo galėtų būti priskirtini tik politikai, atliekantys savo oficialias funkcijas. Tačiau šiai kategorijai negali būti priskirtini „privatūs“ (*angl. private*) asmenys neužimantys jokių valstybinių pareigų ar neatliekantys oficialių funkcijų. Princesės priklausymas vien tik karališkajai šeimai, nelaikytinas pakankamu kriterijumi kuris leistų domėtis jos asmeniniu gyvenimu, juolab kad Caroline netliko jokių oficialių funkcijų visuomenėje.

Teismo manymu pats asmenų skirstymas absoliučiai ir santykinai viešus nėra visiškai aiškus, skirtumas tarp sąvokų „absoliučiai viešas asmuo“ „*par excellence*“ ir „santykinai viešas

⁷⁹ BGH 19 12 1995, BGHZ 131

asmuo“ turėtų būti apibrėžtas aiškiai ir akivaizdžiai, tam kad teisinėje valstybėje gyvenantys asmenys galėtų tiksliai žinoti kaip jiems elgtis ir kokį elgesio modelį pasirinkti. Jie privalo žinoti, kada ir kur jų privatumas yra gerbiamas, kada ir kur jie gali tikėtis interferencijos, ypač iš „geltonosios“ spaudos. Dėl šios priežasties teismo nuomone kriterijai, kuriais rėmėsi nacionaliniai teismai, nebuvo pakankami tam, kad jais vadovaujantis būtų buvę galima apginti teisę į privatą gyvenimą.

Teismas taip pat sukritikavo erdvinės izoliacijos kriterijų. Teismo nuomone realybėje pasinaudoti šiuo kriterijumi asmeniui, kuriam jis galėtų būti taikomas, jo esmė sunkiai suvokiama ir pritaikomas žiūrint į ateitį.

EŽTT laikėsi nuomonės, kad netgi asmens priskyrimas absoliučiai viešų asmenų kategorijai pats savaime nėra pakankamas tam, kad būtų galima pateisinti žiniasklaidos priemonių brovimąsi į privatą gyvenimą. Kiekvienas, netgi ir visuomenei žinomas asmuo, privalo turėti galimybę apginti savo teisėtus lūkesčius šiuo atveju, kad jo privatus gyvenimas bus gerbiamas ir ginamas.⁸⁰ Norėdami geriau perprasti šią poziciją detaliau paanalizuosime EŽTT nagrinėtą bylą *Van Hannover v. Germany*.⁸¹ Mūsų jau minėta Monako princesė nesutikdama su Vokietijos teismų pozicija kreipėsi į EŽTT dėl teisės į privatą gyvenimą pažeidimo. Remiantis bylos aplinkybėmis princesė Caroline eilę metų kovojo su „geltonąja spauda“, kuri nuolat publikuodavo jos nuotraukas, kuriose princesė buvo vaizduojama užsiimanti kasdienine veikla. Kaip jau minėjome, Vokietijos teismuose jai pavyko įrodyti, kad jos teisė į privatą gyvenimą buvo pažeista tik vienu atveju, kai ji buvo dalinai viešoje vietoje. EŽTT laikosi pozicijos, kad visuomenė turi teisę būti informuota, tai viena esminių demokratiškos visuomenės teisių, kuri tam tikromis aplinkybėmis netgi gali būti išplėsta privataus gyvenimo sąskaita, ypač kai kalbama apie politikus.⁸² EŽTT tokiu būdu visuomenei žinomus asmenis tarsi suskaido į dvi kategorijas: 1) politikus ir kitus viešus asmenis kurie atlieka oficialias funkcijas valstybėje 2) bei visus kitus visuomenei žinomus asmenis tokiais tapusius dėl įvairių kitų aplinkybių, kuriuos galėtume įvardinti visuomenės veikėjais. Ir teisės į privatą gyvenimą ribojimą pateisina tik pirmosios kategorijos asmenų atveju, egzistuojant vėliau aptariamoms aplinkybėms.

Teismas pabrėžė, kad žiniasklaida skleidama informaciją apie visuotinai svarbius reikalus, atlieka sarginio šuns vaidmenį demokratijoje. Tuo pačiu Teismas laikosi nuomonės, kad kiekvienas, netgi ir visuomenei žinomas asmuo privalo turėti galimybę apginti savo teisėtus lūkesčius šiuo atveju, kad jo privatus gyvenimas bus gerbiamas ir ginamas.⁸³ EŽTT pabrėžė, kad

⁸⁰ EŽTT 1992 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Halford v. the United Kingdom* (Nr. 20605/92)

⁸¹ EŽTT 2004 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Van Hannover v. Germany* (Nr. 59320/00)

⁸² EŽTT 2004 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Editions Plon v. France* (Nr. 58148/00)

⁸³ EŽTT 1992 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Halford v. the United Kingdom* (Nr. 20605/92)

tarp šių dviejų konvencijos saugomų vertybių turi būti išlaikytas teisingas balansas. Nė viena iš šių teisių nėra absoliuti ir nė viena iš jų nėra viršesnė už kitą, jos abidvi yra lygios.

Teismas konstatavo kad nuotraukų susijusių su privačiu asmens gyvenimu publikavimas, kai jos atskleidžia tik privataus gyvenimo detales kurios nekviečia diskutuoti, neįtraukia politinius ar socialinius debatus yra netoleruotinas. Visuomenė neturi pagrįsto intereso žinoti kur yra ir kaip privačiame gyvenime elgiasi viešas asmuo, netgi tais atvejais kai pasirodo vietose kurios ne visuomet gali būti apibūdinamos kaip izoliuotos (*angl. secluded*) nepaisant fakto, kad asmuo yra gerai žinomas visuomenėje.

Tokia teismo pozicija grindžiama tuo, kad princesės nuotraukų publikavimas patenkino visuomenės smalsumą, nes privataus gyvenimo detalių paviešinimas savyje neturi jokios informacijos kurią turėtų žinoti visuomenė. Netgi tais atvejais kai toks visuomenės interesas egzistuoja, taip pat reikia pasverti faktą, kad egzistuoja ir komercinis žurnalų interesas publikuoti tokias nuotraukas ir straipsnius, tokiu atveju teismo manymu turi būti ginamas privatus gyvenimas. Taigi iš esmės viešo asmens privataus gyvenimo faktų paviešinimas gali būti toleruojamas tik tuomet ir tik tiek, kad būtų patenkintas visuomenės interesas diskutuoti visuotinai rūpimais klausimais, susijusiais su viešo asmens veikla ar pareigomis.

Šio sprendimo priėmimas aiškus signalas Europos valstybėms, kad balansuojant tarp dviejų vertybių reikia įvertinti visas aplinkybes, atskirti visuomenės smalsumą nuo teisėto intereso žinoti, bei atkreipti dėmesį ar publikacija nesiekama tik greito pelno, esant šiems faktoriams privačiam gyvenimui turėtų būti teikiamas prioritetas. Panašu, kad *Caroline von Hannover* byla jau pradėjo savo transformaciją į nacionalinę teisę šios bylos išvalgomis jau buvo pasinaudota priimant sprendimą princesės dukters byloje, Vokietijos federaliniame teisingumo teisme. Princesės dukra buvo nufotografuota tarptautiniame jojimo turnyre, o šiomis nuotraukomis buvo iliustruotas straipsnis apie tai, kaip ji atrodė renginio metu. Federalinis teisingumo teismas konstatavo kad princesės dukra neatlieka jokių viešų pareigų, todėl jos teisėti interesai į privataus gyvenimo apsaugą turi būti labiau vertinami nei visuomenės susidomėjimas.⁸⁴

Europa versus JAV

⁸⁴ Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. – Oxford, Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 202.

JAV viešųjų asmenų teisė į privatų gyvenimą yra stipriai apribota, kai kurie mokslininkai netgi teigia, kad ji netgi išvis neegzistuoja. Laikomasi pozicijos, kad asmuo pats laisva valia pasirinko užimti tokį statusą visuomenėje dėl to turi susitaikyti su savo teisės į privatų gyvenimą apribojimu kuris neatsiejamas nuo pasirinkto socialinio statuso.

Europos valstybėse teisė į privatų gyvenimą viešiesiems asmenims taip pat apribojama, tačiau ne taip stipriai kaip JAV. Dėl stiprios EŽTT įtakos Europos valstybės stengiasi per daug neapriboti viešo asmens teisės į privatų gyvenimą. Arba teisingiau galimybė ginti teisę į privatų gyvenimą yra ribojama ne daugiau nei reikia demokratines visuomenės kontrolei užtikrinti.

2.3 Savanoriškas privataus gyvenimo ribų pastūmimas

Savanoriškas asmens sutikimas laikomas vienu svarbiausių faktorių siaurinančių privataus gyvenimo gynimą. Jeigu žmogus sutinka su tuo, kad tam tikri jo asmeninio gyvenimo faktai, detalės būtų publikuojamos, vėliau jis praranda galimybę skųstis, kad jo teisė į privatų gyvenimą buvo pažeista⁸⁵. Kiekvienas asmuo pats gali lemti, kiek informacijos apie jį bus žinoma visuomenei.⁸⁶ Niekas kitas be paties individo negali geriau žinoti ir įvertinti jo privataus gyvenimo, teisingiau tik jis pats gali nustatyti ir nuspręsti kiek informacijos apie save jis nori atskleisti tretiesiems asmenims. Atskleisdamas tokią informaciją žmogus privalo pasverti ir iš to kylančią riziką, dėl galimų neigiamų pasekmių, t.y. atskleisdamas privačią informaciją asmuo privalo susitaikyti ir su galimomis tokio atskleidimo neigiamomis pasekmėmis. Kadangi asmens sutikimas paskleisti informaciją apie savo privatų gyvenimą apima ir neigiamų padarinių atsiradimo rizikos prisiėmimą, tai, esant sutikimui, žalos atsiradimo tikimybė viešosios informacijos rengėjo, platintojo atsakomybei reikšmės neturi.⁸⁷ Todėl asmens sutikimas laikomas esminiu faktoriumi lemiančiu privataus gyvenimo gynimo ribų susiaurinimą ir žiniasklaidos priemonių atsakomybę šalinančiu elementu.

Tačiau JAV ir Europos valstybės šiek tiek skirtingai interpretuoja sutikimo davimo faktorių, taip pat sutikimo ribų reikšmę ir jo veikimą laike. Pabandydime atskleisti šį santykį, štai Prancūzijoje laikomasi pozicijos, kad asmens sutikimas turi būti neabejotinas, jis nebūtinai turi

⁸⁵ Protecting privacy. / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 89.

⁸⁶ Persönlichkeitschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna / New York: Springer, 2005. P. 158.

⁸⁷ Čilinskas Kęstutis. Teisė į pagarbą asmens privačiam gyvenimui // D.Jočienė, K.Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005. P.92.

būti formalus ar rašytinis, bet visais atvejais – aiškus.⁸⁸ Iš esmės sutikimo davimo faktorius panašiai traktuojamas ir Vokietijoje. Asmens sutikimas publikuoti gali būti numanomas ir iš asmens konkludentinių veiksmų konkrečioje situacijoje. Pavyzdžiui, Prancūzijos teismas atmetė asmens skundą dėl teisės į privatų gyvenimą pažeidimo, kadangi asmuo sutiko pozuoti nuogas drauge su kitais modeliais, o vėliau, kai kiti modeliai prieštaravo tų nuotraukų publikavimui, asmuo prie jų neprisijungė. Tad teismas laikė kad šiais savo veiksmais, asmuo davė aiškų sutikimą publikacijai, nors ir neišreikštą žodžiu.⁸⁹

Pats sutikimo davimo faktas pvz. pozuojant fotonuotraukai, nereiškia kad asmuo duoda sutikimą ją publikuoti. Todėl laikytina, kad sutikimas fotografuotis Europos valstybėse *ex officio* nereiškia ir sutikimo nuotrauką bet koku būdu atgaminti ar parduoti, nes tai, kad asmuo davė sutikimą būti nufotografuotam, dar nereiškia jog jis davė sutikimą ir nuotraukos publikacijai ar komerciniam jos panaudojimui. Tą puikiai iliustruoja garsi Vokietijos *Herrenreiter*⁹⁰ byla, garsus vietos spirito varytojas mėgo sportinį jodinėjimą. Dalyvaudamas turnyruose jis neatsisakydavo fotografuotis, spauda rašė apie šiuos įvykius straipsnius iliustruodama ir minėtojo asmens nuotraukomis. Viena kompanija gaminanti vyrų seksualinę potenciją gerinančius vaistus, panaudojo Herrenreiter su arkliu šokančio per kliūtį nuotrauką padarytą viename iš ankščiau minėtų turnyrų savo vaistų reklaminėje kompanijoje. Herrenreiter kreipėsi į teismą dėl žalos atlyginimo, kurią padarė publikuotos reklaminės skrajutės su jo atvaizdu. Teismas konstatavo, kad buvo reikalingas Herrenreiter sutikimas jo atvaizdo naudojimui reklamos tikslais. Tad iš esmės teisė į privatų gyvenimą yra pažeidžiama tuomet, kai pažeidžiamos sutikimo ribos. Sutikimo ribos nėra interpretuojamos plečiamai, štai pavyzdžiui asmens sutikimas išspausdinti nuotrauką konkrečioje publikacijoje, nesuteikia galimybės jos publikuoti kitame kontekste.⁹¹

Taip pat laikomasi nuomonės, kad asmuo duodamas sutikimą publikuoti nuotrauką tam tikrame žurnale, nepraranda galimybės kontroliuoti savo atvaizdo naudojimo ateityje. Tą puikiai iliustruoja Prancūzijoje išspręsta byla- *Isabelle X v Entrevue*.⁹² Modelis Isabelle susituokė su ponu Y, vienas Prancūzijoje publikuojamas žurnalas apie šį įvykį parašė straipsnį, kurį iliustravo ieškovės fotografijomis, kuriose ji buvo nufotografuota dalinai ir visiškai apsinuoginusi. Šios aktų nuotraukos prieš metus jau buvo publikuotos viename Kanados žurnale. Prancūzų žurnalas vieną iš šių nuotraukų uždėjo ant žurnalo viršelio ir panaudojo reklaminiams plakatams

⁸⁸ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 91.

⁸⁹ Ten pat

⁹⁰ Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen 26, 349 //

<http://www.law.ed.ac.uk/ahrc/personality/gercases.asp>, prisijungimo laikas 2010.12.15.

⁹¹ Protecting privacy / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 92.

⁹² Isabelle X v Entrevue // Conception de presse Chambre Civile 1, 17 septembre 2003. <

<http://www.law.ed.ac.uk/ahrc/personality/francecases.asp#Isabelle%20X>>, prisijungimo laikas: 2010.12.05

reklamuojantiems minėtą žurnalą. Modelis padavė žurnalą į teismą dėl jos teisės į privatą gyvenimą pažeidimo bei teisės į atvaizdą. Pirmosios instancijos Prancūzijos teismas pripažino kad buvo pažeista modelio Isabelle teisė į privatą gyvenimą, priteisė 50 000 frankų žalos atlyginimą, uždraudė plakatų su jos nuotraukomis platinimą, įsakė sekančiame žurnalo numeryje išspausdinti teisminę pastabą. Teismas konstatavo, kad faktas jog ieškovė buvo profesionalus mados modelis, neturi įtakos šiai bylai. Ankstesnioji tų pačių akto nuotraukų publikacija, ir faktas, jog ta fotosesija buvo savanoriška nevertinama šioje byloje. Be to, tokių faktų, kad pirmajai akto fotosesijos nuotraukų publikacijai Kanados žurnale būtų duotas jos pačios ar jos teisėtų atstovų leidimas. Net jei ir toks leidimas būtų duotas tai neturėtų jokios įtakos bylai, nes faktas, kad ji sutiko praeityje dėl to kad tai jos kaip profesionalaus modelio veiklos dalis, nevertintinas šioje byloje, nes nuotraukos panaudotos tik tam, kad atkreiptų visuomenės dėmesį ir padidintų žurnalo pardavimus, šios nuotraukos niekaip nesusijusios su minėtu straipsniu, kuris taip pat pažeidė modelio teisę į privatą gyvenimą. Taigi šioje byloje teismas laikė nesvarbiu faktą, kad praeityje nuotraukų publikacijai buvo duotas leidimas. Tai nelaikoma svarbiu faktu, nes būtinas asmens sutikimas esamai publikacijai. Taip pat teismas analizuodamas bylos aplinkybes atkreipė dėmesį į publikacijos tikslą ir nustatė, kad žiniasklaidos priemonė vaikėsi sensacijos, norėdama padidinti žurnalo pardavimus, ką įrodo vykdyta reklaminė kompanija. Tad publikacijos tikslas buvo ne informuoti visuomenę, o finansinė nauda kurią atneštų padidėję pardavimai. Tad akivaizdu, kad tokiais veiksmais žiniasklaidos priemonė pažeidė modelio teisę į privatą gyvenimą.

JAV asmuo paviešindamas informaciją apie savo privatą gyvenimą, praktiškai praranda bet kokią galimybę kontroliuoti jos naudojimą ateityje, nes laikoma, kad tokia informacija yra vieša, o informacijos gavimas iš viešų šaltinių taip pat eliminuoja atsakomybę už privataus gyvenimo pažeidimą (apie tai plačiau sekančiame skyrelyje).

Vienintelė galimybė kontroliuoti vėlesnį informacijos apie save naudojimą galima per publikavimo teisės institutą pvz. publikuoti nuotrauką (*angl. right of publicity*) arba autorines teises (*angl. copyright*) pvz. kai parašoma autobiografinė knyga, paskelbus ištraukas iš jos be autoriaus sutikimo būtų galima prisiteisti atlyginimą už autorinių teisių pažeidimą. Taigi iš esmės JAV galimybė ateityje kontroliuoti informacijos paskleistos asmens sutikimu naudojimą, galima tik per turtinės teisės institutus. Štai, pavyzdžiui, Kalifornijos valstijos Civilinio kodekso 3344 straipsnis teigia⁹³ „bet koks asmuo, kuris sąmoningai naudoja kažkieno vardą, balsą, parašą, fotografiją, ar panašumą (*angl. likeness*), bet koku būdu, ant ar produktuose, prekėse, prekėse ar

⁹³ Kalifornijos civilinio kodekso 3344 str. // <http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=civ&group=03001-04000&file=3344-3346>>, prisijungimo laikas 2010.12.18.

paslaugose, be tokio asmens ankstesnio sutikimo, ar nepilnamečio atveju, ankstesnio jo tėvų ar teisėto globėjo sutikimo, yra atsakingas už bet kokią šiais savo veiksmais padarytą žalą asmenims“ . Taigi asmens sutikimas yra būtinas tais atvejais kai su žmogaus asmenybe susijusios teisės naudojamos pelnui gauti.

Apibendrinant būtų galima teigti, kad tais atvejais kai asmuo sutinka atskleisti asmeninę informaciją, sutinka su jos publikavimu JAV praranda galimybę ateityje ginti teisę į privatų gyvenimą. Europos valstybėse jis tokios galimybės nepraranda, jam paliekama galimybė kontroliuoti tolimesnę informacijos sklaidą, susitarimo rėmuose, mat pažeidus susitarimo ribas pripažįstama kad buvo pažeista teisė į privatų gyvenimą.

2.4 Informacijos teisėtumo faktorius kaip pagrindas siaurinantį teisę į privatų gyvenimą

JAV teismai laiko svarbiu faktą, kad informacija yra gauta teisėtais būdais, jeigu informacija yra surenkama nepažeidžiant įstatymų tokios informacijos paskleidimas pateisina galimybės ginti teisės į privatų gyvenimą siaurinimą.

Žiniasklaidos priemonės gali būti apsaugotos nuo atsakomybės net ir tais atvejais, kai teisė į privatų gyvenimą buvo pažeista, ir informacija apie žmogaus privatų gyvenimą surinkta neteisėtais būdais: tokiais kaip neteisėtas pokalbių įrašinėjimas ar slaptas pasiklausymas. Tokios informacijos paskleidimas gali būti laikomas teisėtu jeigu žiniasklaidos priemonės nedalyvavo neteisėtame veiksme. Štai byloje *Bartnicki v. Vopper*⁹⁴ teismas konstatavo, kad radijo stotis negali būti atsakinga už privačios informacijos transliavimą radijo eterijoje, nes ji buvo nelegaliai įrašyta trečiosios nežinomos šalies. Netgi faktas, kad žiniasklaidos priemonė žinojo apie informacijos surinkimą neteisėtais būdais, gali būti pateisinamas tuo, kad visuomenė turėjo teisę žinoti tokią informaciją. Prieš tai mūsų jau minėtoje byloje teismas konstatavo, kad radijo stotis privalėjo žinoti, kad įrašas buvo padarytas nelegaliai, ir, kad valstijos bei federacijos įstatymai draudžia atskleisti informaciją kuri buvo surinkta neteisėtai. Bet Teismas konstatavo, kad pirmoji pataisa apsaugo įrašo atskleidimą dėl to, kad paskleista informacija buvo svarbi visuomenei (angl. *public concern*).⁹⁵

*Smith v. Daily Mail Pub.*⁹⁶ Dienraštis išspausdino straipsnį apie jaunuolį, įtariamą nužudžius kitą jauną žmogų, straipsnyje buvo atskleistas įtariamojo vardas. Žurnalistai

⁹⁴ *Bartnicki v. Vopper*, 532 U.S. 514 (2001)

⁹⁵ Ten pat

⁹⁶ *Smith v. Daily Mail Pub. Co.*, 443 U.S. 97 (1979)

įtariamojo vardą sužinojo klausydami policijos dažniu perduodamos informacijos, taip pat apklausdami šio įvykio liudininkus. Atsakovai buvo kaltinami tuo, kad pažeidė Vakarų Virginijos statutą, kuris draudžia skelbti bet kokio jaunuolio, įtariamo padarius nusikalstamą veiką vardą, be Jaunimo teismo leidimo. Teismas konstatavo, kad jeigu žiniasklaidos priemonė teisėtai surenka teisingą informaciją apie įvykį, kuris yra visuomeninės svarbos, tokios informacijos paskleidimas negali būti baudžiamas. Tad informacijos teisėtumo faktorius laikomas esminiu pagrindu žiniasklaidos priemonėms leidžiančiu skleisti praktiškai bet kokią net ir labai jautrią informaciją apie privatų gyvenimą. Štai Byloje *Cox Broadcasting Corp. v. Cohn*⁹⁷ žiniasklaidos priemonė pranešdama apie nusikalstamą veiką išplatino išprievartavimo aukos vardą. JAV Aukščiausiasis teismas konstatavo, kad iš viešo prieigos šaltinio paimta konfidenciali informacija apie asmenį, negali būti pretekstas iškelti ieškiniui dėl teisės į privatų gyvenimą pažeidimo, net tais atvejais, kai paskelbiamas išprievartavimo aukos vardas. Faktas, kad informacija paimta iš teismo viešai skelbiamų įrašų ir yra paremta iš viešų posėdžių gauta informacija, nelaikytinas teisės į privatų gyvenimą pažeidimu. Šis teismo sprendimas svarbus tuo, kad JAV teisėje suformavo precedentą, kad Valstija negali priteisti žalos atlyginimo dėl teisės į privatų gyvenimą pažeidimo, tais atvejais, kai informacija gaunama iš viešos prieigos šaltinių. Netgi informacijos tapimas viešai prieinama, per klaidą laikytinas teisėtai atsakomybę už teisės į privatų gyvenimą siaurinančia aplinkybe. Štai byloje *Florida Star v. B.J.F.*⁹⁸ dienraštis „Florida Star“ savo skiltyje „Policijos raportai“ spausdindavo straipsnius apie vietinius kriminalius įvykius tiriamus vietos policijos. B.J.F. kreipėsi į šerifo departamentą dėl apiplėšimo ir seksualinio išnaudojimo, departamente buvo surašytas įvykio protokolas kuriame buvo atskleistas pilnas aukos vardas. Šis protokolas buvo paliktas departamento spaudos kambaryje. Departamentas neriboja prieigos prie šiame kambaryje esančių protokolų. „Star“ reporteris stažuotojas, kuris buvo nusiųstas į departamentą, nukopijavo šį protokolą su jame esančiu pilnu aukos vardu. Apie įvykį buvo paskelbta minėtoje skiltyje, kurioje buvo atskleistas ir pilnas moters vardas. Minėta moteris kreipėsi į teismą dėl jos teisės į privatų gyvenimą pažeidimo, pirmos instancijos teismas ieškinį tenkino. Tačiau JAV Aukščiausiasis Teismas sekdamas *Smith v. Daily Mail Publishing Co* suformuotu precedentu pažymėjo jog tais atvejais kai informacija surinkta teisėtai už jos paskelbimą negali būti baudžiama. Vadovaujantis pirmosios pataisos garantuojama apsauga. Išprievartavimo aukos vardo paskelbimas negali būti ginamas vadovaujantis JAV konstitucija. Teismas svarbiu laikė faktą, kad informacija buvo gauta teisėtai, tai, kad šerifo departamentas suklydo atskleisdamas aukos tapatybę, nepakeičia fakto, kad informacija buvo gauta teisėtai. Visuomenė turėjo teisę sužinoti apie nusikaltimą, aukos

⁹⁷ *Cox Broadcasting Corp. v. Cohn*, 420 U.S. 469, 491 (1975)

⁹⁸ *Florida Star v. B.J.F.*, 491 U.S. 524 (1989)

tapatybės atskleidimas nepanaikina pačios žinios svarbos dėl to labiau yra ginama visuomenės teisė žinoti. Taigi, kaip jau minėjome, teismas esminiu kriterijumi laiko informacijos gavimo teisėtumą, ir nevertina faktorių dėl ko informacija tapo viešai prieinama. Taip pat svarbiu elementu laikoma tai, kad tokia informacija turi būti svarbi visuomenei. Kadangi JAV priešingai nei Europoje retai išskiriamas smalsumo faktorius, tad praktiškai visa informacija skelbiama JAV žiniasklaidoje laikoma svarbia visuomenei ir verta nušviesti.

Europos valstybėse, kaip jau minėjome, informacijos gavimas legaliais ir įstatymams neprieštaraujančiais būdais žiniasklaidai pats savaime nesuteikia teisės publikuoti privačios informacijos. Netgi tokiais atvejais, kai įrašai paimami iš viešo visiems norintiems prieinamo registro. Štai vienoje Vokietijoje nagrinėtoje byloje⁹⁹ ieškovai Maljorkoje gyvenanti įžymybių porėlė, išgarsėjusi filmų pramonės dėka, kreipėsi į teismą dėl jų teisės į privatų gyvenimą pažeidimo. Atsakovai žiniasklaidos agentūros savininkai, kurie specializuojasi daryti garsenybių namų fotografijas iš oro, bei pateikia tikslas nuorodas kaip nuvykti iki tokių vietų. Viename žurnale buvo išspausdintos minėtos agentūros padarytos kelėtos garsenybių namų fotografijos, kartu su tiksliais nuorodomis kaip iki jų nusigauti. Tad kiekvienas perskaitęs straipsnį pagal duotas nuorodas galėjo laisvai susirasti garsenybių namus. Ieškovai siekė uždrausti tolimesnes jų namų nuotraukų publikacijas, kuriose nurodyti jų vardai bei detali dislokacija. Teismas konstatavo, kad net ir iš viešo duomenų registro paimta informacija, apie garsenybių namų buvimo vietą, pati savaime nelaikytina aplinkybe dėl kurios neturėtų kilti atsakomybė už privataus gyvenimo pažeidimą. Teismas konstatavo, kad nors informacija apie garsenybių namų buvimo vietą ir buvo paimta iš viešo registro, tačiau faktas, kad ji buvo paviešinta plačiai platiname žurnale su tikslu patraukti visuomenės dėmesį į tokią nuosavybę, pažeidė teisę į privatų gyvenimą. Nes informacijos publikavimas didelio tiražo žurnale daro daug didesnę žalą asmenybei nei galimas pavienių asmenų atradimas vykdant paiešką specialiajame registre.

Darytina išvada, kad teisėtas informacijos surinkimo faktas JAV eliminuoja atsakomybę už teisės į privatų gyvenimą pažeidimą. Teismai leidžia publikuoti netgi pakankamai jautrią informaciją kaip informaciją apie išprievartavimo aukos vardą. Esminiu faktoriumi laikomas jau minėtas informacijos gavimas teisėtais būdais, taip pat svarbiu vertinamuoju elementu laikoma tai kad tokia informacija turi būti svarbi visuomenei.

Kadangi JAV priešingai nei Europos valstybėse retai išskiriamas smalsumo faktorius, tad praktiškai visa informacija skelbiama JAV žiniasklaidoje laikoma svarbia visuomenei ir verta nušviesti, tad Autoriaus nuomone šis vertinamasis kriterijus JAV yra praktiškai neveiksnus.

⁹⁹ BVerfG, 2 may 2006, NJW 2006// Helmut Koziol, Barbara C.Steininger. European tort law 2006. Springer Wien New York. P.216

Tuo tarpu Europoje pats teisėtumo faktorius nėra lemiamas daug labiau atsižvelgiama į kitas bylos aplinkybes, stipriai vertinamuoju kriterijumi laikomas informacijos publikavimo tikslas, jei tokios informacijos atskleidimas tik tenkina visuomenės smalsumą, pritraukiant papildomą dėmesį, teisė į privatų gyvenimą bus pažeidžiama.

2.5 Vieša vieta

Tiek JAV tiek Europos valstybėse svarbiu kriterijumi vertinant ar buvo pažeista teisė į privatų gyvenimą dažnai tampa ir tai ar informacija užfiksuota viešojoje erdvėje. JAV ir Europos valstybėse vieša erdvė suvokiama šiek tiek skirtingai, tačiau didžiausias skirtumas išryškėja analizuojant viešos erdvės įtaką privataus gyvenimo teisėtam ribojimui.

Kaip jau minėjome JAV teisė į privatų gyvenimą deliktų teisėje yra stipriai susieta su privačia namų erdve, galimybė ginti privatų gyvenimą viešojoje erdvėje iš esmės neegzistuoja. Laikomasi principo, kad protingas žmogus negali tikėtis privatumo viešojoje erdvėje. Dėl šios priežasties informacija surinkta viešojoje erdvėje gali būti laisvai publikuojama, nereikalaujant jokio asmens sutikimo. Vieša erdvė laikytina visa, kas yra už privačios nuosavybės ribų, tad viešojoje vietoje fotografai gali fotografuoti ką nori, su išlyga, kad šios nuotraukos nebus naudojamos reklaminiais tikslais. Galioja bendra taisyklė, bet kas papuola į kameros objektyvą viešojoje vietoje gali būti užfiksuojamas žurnalistiniais tikslais, jeigu fiksuojamame įvykyje galime išvelgti nors menkiausią žinių, naujienos galimybę.¹⁰⁰

Vieša vieta Prancūzijoje suvokiama, kaip vieta į kurią gali užėiti kiekvienas norintis, taigi gatvė yra vieša vieta, o štai pvz. mokykla tokia vieta nelaikoma, nors ji ir vykdo viešąsias funkcijas trečiųjų asmenų patekimas ten ribojimas¹⁰¹. Taigi mokytojas (viešas veikėjas), kuris prieštarautų, kad jo darbo vietoje padarytos nuotraukos būtų viešai publikuojamos, galėtų ginti savo teisę į privatų gyvenimą remdamasis teisės į atvaizdą pažeidimu.¹⁰² Vokietijoje vieša vieta suvokiama panašiai kaip ir Prancūzijoje, tačiau Vokietijos teismai išskirai savotišką Viešos vietos, subkategoriją dalinai viešas vietas.¹⁰³ Dalinai vieša vieta iš esmės yra prieinama visiems, taigi vieša tačiau patekimas į ją yra apribotas arba kitaip tariant ši vieta paslėpta nuo visuomenės akies pvz. restorano menė, į ją gali užėiti visi norintys, tačiau tuo pačiu ši vieta yra paslėpta nuo visuomenės akies ir tam tikrais atvejais gali sukelti privatumo įspūdį.

Europos valstybėse buvimas viešojoje vietoje pats savaime neatima galimybės ginti teisės į privatų gyvenimą. Kaip jau minėjo Prancūzijoje laikomasi protekcionistinio požiūrio į teisę į

¹⁰⁰ Wayne Overbeck. Major Principles of Media Law. – Belmont (California) : Thomson/ Wadsworth, 2006. P.188.

¹⁰¹ Protecting privacy. / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999. P. 79.

¹⁰² Ten pat

¹⁰³ BGH 19 12 1995, BGHZ 131

privatų gyvenimą tad net ir viešoje vietoje esantys eiliniai piliečiai gali tikėtis, kad jų teisė į privatų gyvenimą bus apginta.¹⁰⁴ Teismų praktika suformulavo bendrą taisyklę, kad žmogaus teisė į privatų gyvenimą (teisė į atvaizdą) viešoje vietoje priklauso nuo to kaip sufokusuota nuotrauka. Kai asmuo yra pagrindinis nuotraukos objektas, jis gali kreiptis į teismą dėl teisės į privatų gyvenimą pažeidimo t.y. teisės į atvaizdą pažeidimo. Asmuo to negalėtų padaryti, kai jis nuotraukoje yra tik visumos dalis, nors jis vis dar galėtų būti identifikuojamas.¹⁰⁵

Viešoji vieta, kaip vertinamasis kriterijus Europos valstybėse ypatingą reikšmę įgyja tais atvejais, kai ginama viešojo asmens teisė į privatų gyvenimą. Prancūzijoje viešoje vietoje esantį viešą asmenį galima fotografuoti laisvai, tačiau tik tokiais atvejais, kai jis eina savo oficialias pareigas, nes laikoma, kad tokiu atveju jis neužsiima asmenine veikla, todėl tokį asmenį galima nevaržomai fotografuoti, ir jo atvaizdą naudoti publikacijai. Vokietijos taikomas modelis yra liberalesnis, viešoje vietoje esantį viešą asmenį galima fotografuoti praktiškai be jokių apribojimų, tačiau jam esant dalinai viešoje vietoje teisė į privatų gyvenimą būtų ginama.

Apibendrinat galima teigti, kad vieša vieta yra pakankamai sąlyginis vertinamasis kriterijus, tačiau jis dažnai naudojamas su mūsų jau aptartais kriterijais, gali įgyti lemiamą vertinamąją reikšmę, sprendžiant ar buvo pažeista teisė į privatų gyvenimą. JAV vieša vieta kaip vertinamasis erdvinis kriterijus turi žymiai didesnę svarį, netgi būtų galima teigti kad viešoje vietoje teisė į privatų gyvenimą neegzistuoja, nes tokioje vietoje užfiksuota informacija savyje visuomet gali turėti bent menkiausia *newsworthy*, arba gali būti panaudota tokiai informacijai iliustruoti. Europoje šis erdvinis kriterijus nėra toks stiprus kaip JAV, jis visuomet naudojamas sąveikoje su mūsų jau aptartaisiais kriterijais, tai visuomenės teisės žinoti, asmens socialiniu statusu ir t.t.

2.6 Teisė į privatų gyvenimą versus žodžio laisvė

Kaip jau minėjome ankstesniuose skyriuose tiek teisė į privatų gyvenimą tiek ir žodžio laisvė yra prigimtinių žmogaus teisės pripažįstamos ir ginamos tiek JAV tiek ir Europos šalių teisėje. Nė viena iš jų nėra absoliuti, tad teismai sprenddami ar buvo pažeista teisė į privatų gyvenimą dažnai balansuoja tarp šių dviejų vertybių. Skiriasi tik taikomos balansavimo taisyklės ir jų svertai. Šiame skyrelyje pabandydysime atsakyti į klausimą ką balansavimas reiškia mūsų analizuojamose valstybėse, ir kaip pasirinktas balansavimo modelis įtakoja galimybę apginti teisę į privatų gyvenimą masinės informacijos priemonėse.

¹⁰⁴ TGI Paris, 2 Mar. 1989; Gaz. Pal. 5-6 June 1982 // Protecting Privacy. Edited by Markesinis B.S. Oxford: Clarendon Press, 1999. P. 49-105

¹⁰⁵ CA Paris, ie A, 19 Sept. 1994: Juris-data, no 023268 // Protecting Privacy. Edited by Markesinis B.S. Oxford: Clarendon Press, 1999. P. 90

Vokietijos teisėje yra įtvirtintas teisingo balansavimo principas, kuris buvo suformuluotas vienoje ankstyvoje Lüth¹⁰⁶ byloje, civiliniai teismai priimdami sprendimą bylose dėl teisės į privatą gyvenimą ir žodžio laisvės sankirtos privalo atidžiai įvertinti visas bylai svarbias aplinkybes, jie privalo nustatyti teisingą balansą tarp šių dviejų vertybių įtvirtintų Vokietijos konstitucijoje. Kaip jau minėjome anksčiau tradiciškai Prancūzija yra linkusi daugiau ginti privatą asmens gyvenimą, tačiau dėl stiprios EŽTT sprendimų įtakos jos pozicija švelnėja.

Pažymėtina, kad EŽTT nekartą savo sprendimuose yra pasisakęs, kad būtina balansuoti tarp dviejų prigimtinių žmogaus teisių- pagarbos žmogaus privačiam gyvenimui ir saviraiškos laisvės. Stengiantis surasti teisingą balansą tarp konvencijos ginamų vertybių būtina atsižvelgti į visas konkrečios bylos aplinkybes. Konvencijos paskirtis yra nustatyti sąžiningą pusiausvyrą tarp šių dviejų pagrindinių žmogaus teisių. Tad nei vienai iš šių teisių neturėtų būti suteikta prioriteto teisė kitos atžvilgiu¹⁰⁷. Kai kurie akademikai prieštarauja tokiai nuomonei, nes jų manymu sulyginamos dvi visiškai skirtingos jėgos, žmogus ir žiniasklaida. Tokia pozicija grindžiama tuo, kad žiniasklaidos priemonės gali padaryti neapskaičiuojamą, didelę ir netgi niokojančią žalą, mat didelė ir plati sklaidos ypač pasitelkiant šiuolaikines technologijas galimybė gali stipriai paveikti žmogaus gyvenimą.¹⁰⁸ Autoriaus iš esmės pritaria šiai EŽTT pozicijai, nes suteikdami preferenciją kuriai nors vienai iš teisių mes pažeistume teisingą balansą, o šių prigimtinių teisių disbalansas gali būti pražūtingas. Nes pvz. suteikdami per daug teisių teisės į privatą gyvenimą gynimui, galėtume pateisinti spaudos cenzūrą, taip prarasdami galimybę į visuomeninę kontrolę.

JAV žiniasklaida mėgaujasi kur kas platesnėmis teisėmis nei žiniasklaidos priemonės Europoje, JAV konstitucijos pirmosios pataisos garantuojama apsauga žiniasklaidai suteikia plačias galimybes skleisti informaciją tuo pateisinant privatus gyvenimo siaurimo ribas.

Todėl dažnai JAV teismai tais atvejais kai teisė į privatą gyvenimą susiduria su žodžio laisve, yra linkę suteikti pirmenybę žodžio laisvei. Toks JAV teismų požiūris puikiai atsispindi byloje *Konigsberg v. State Bar*¹⁰⁹ kurioje Teisėjas Black'as pasakė „ Aš manau, kad pirmoji pataisa aiškiai nurodo, kad žodžio laisvė neturi būti ribojama jokiais aplinkybėmis, taigi žmonės sukūrė mūsų Teisių bilį jau atliko visą „balansavimo darbą“. Nevaržomas informacijos srautas yra laikomas svarbiausia demokratijos vertybe, dėl to JAV teismai dažnai laikosi pozicijos, kad jie negali taikyti atsakomybės už teisingų faktų paskelbimą.¹¹⁰ Dėl šios priežasties JAV deliktų teisėje galime pastebėti paradoksalią situaciją, egzistuoja deliktas numatantis

¹⁰⁶ 7 BverfGE 198 (1958)

¹⁰⁷ Pvz. EŽTT 2004 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Van Hannover v. Germany* (Nr. 59320/00)

¹⁰⁸ *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media.* / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna, New York: Springer, 2005. P. 615.

¹⁰⁹ *Konigsberg v. State Bar of California*, 353 U.S. 252 (1957)

¹¹⁰ S.Deakin, A.Johnston, B.Markensic. *Markensic and Deakin: Tort law.* Sixt edition. – Oxford: Clarendon press, 2008. P.885

atsakomybę už teisingų privačių faktų paskleidimą (šis deliktas JAV teisėje turbūt ir yra artimiausias privataus gyvenimo esmei), tačiau teismas negali bausti žiniasklaidos už teisingų faktų paskleidimą. Žmogus gali tikėtis žalos atlyginimo jeigu įrodo kad:

1) atskleisti privataus gyvenimo faktai buvo paskelbti viešai;¹¹¹

2) atskleisti faktai turi būti privatūs ir nevieši, t.y. Toks faktas turi būti visiškai slaptas ir niekam nežinomas, užtenka, kad šią paslaptį žinotų uždaras žmonių ratas (pvz. artimi draugai) ir žiniasklaidos priemonė paskleidusi informacija išvengs atsakomybės. JAV Teismai laikosi pozicijos, kad informacija kuri buvo paviėšinta nebegali būti laikoma privačia¹¹². Štai pvz. byla *Sipple v. Chronicle Publishing Co*¹¹³, vienas asmuo nuginklavo moterį kuri kėsinosi nužudyti JAV prezidentą, spaudoje pasirodė straipsniai apie tai, kad homoseksualus asmuo išgelbėjo prezidento gyvybę. Minėtasis asmuo kreipėsi į teismą dėl jo teisės į privatų gyvenimą pažeidimo, tačiau teismas konstatavo kad apie tai, jog šis asmuo buvo gėjus visuomenei jau buvo žinoma, nes jis buvo dalyvavęs gėjų parade, lankėsi gėjų klubuose ir pan. dėl šios priežasties informacija nelaikytina privačia;¹¹⁴

3) atskleisti faktai turi būti įžeidžiantys, nemalonūs vidutiniškai jautriam protingam asmeniui (*angl. reasonable person*).¹¹⁵ Taikomas protingo žmogaus principas, žiūrима kokių faktų atskleidimas būtų stipriai trikdantis. Pakankamai įžeidžiančiais faktais negali būti laikoma tokia informacija kaip pajamos, negalia, silpnaprotiškumas, ar medicininė diagnozė¹¹⁶

4) taip pat tokie faktai turi būti nesvarbūs visuomenei,¹¹⁷ apie visuomenei svarbius faktus mes jau kalbėjome prieš tai buvusiuose skyriuose.

Kaip pastebėjome JAV teismai savo sprendimuose privačius faktus traktuoja labai siaurai, o visuomenės teisę žinoti labai plačiai, tai iš esmės lemia kad tik labai retais atvejais pripažįstama, kad teisė į privatų gyvenimą buvo pažeista paviešinant privačius faktus.

Balansavimo taisyklė JAV pasak Amitai Etzioni¹¹⁸ yra labai paprasta, pirmiausia reikia nustatyti ar buvo pažeista teisė į privatų gyvenimą (*angl. invasion to privacy*), jeigu ne žodžio laisvei suteikiamas prioritetas. Jeigu buvo, reikia pasverti ar visuomenės interesas žinoti buvo svarbesnis už teisę į privatų gyvenimą.

¹¹¹ Pvz. *Porten v. University of San Francisco* (1976) 64 Cal.App.3d 825, 828 [134 Cal.Rptr. 839]

¹¹² *Sipple v. Chronicle Publishing Co.* (1984) 154 Cal.App.3d 1040, 201 Cal.Rptr. 665

¹¹³ Ten pat

¹¹⁴ Pvz. *Kapellas v. Kofman* (1969) 1 Cal.3d 20, 35 [81 Cal.Rptr. 360, 459 P.2d 912]

¹¹⁵ Pvz. *Forsher v. Bugliosi* (1980) 26 Cal.3d 792, 808-809 [163 Cal.Rptr. 628, 608 P.2d 716]

¹¹⁶ S.Deakin, A.Johnston, B.Markensis. *Markensis and Deakins: Tort law. Sixt edition.* – Oxford: Clarendon press, 2008. P.884

¹¹⁷ *Restatement (second) of torts, s. 652D (1977)*//

<http://cyber.law.harvard.edu/privacy/Privacy_R2d_Torts_Sections.htm>, prisijungimo laikas: 2011.01.15

JAV žiniasklaida mėgaujasi kur kas platesnėmis teisėmis nei žiniasklaidos priemonės Europoje, JAV konstitucijos pirmosios pataisos garantuojama apsauga žiniasklaidai suteikia plačias galimybes skleisti informaciją tuo pateisinant privatus gyvenimo siaurimo ribas.

Teisės į privatų gyvenimą ir žodžio laisvės santykis tai asmens teisės būti paliktam vienam, kito asmens žodžio laisvės ir teisės būti informuotam kolizija. Autoriaus nuomone apžvelgus analizuojamų valstybių teismų praktiką iš esmės tėra galimi tik du sprendimo būdai tai teisingo balanso atradimas arba preferencijos suteikimas kuriai nors vienai iš šių teisių.

Akivaizdu, kad JAV linkstama link preferencijos suteikimo žodžio laisvei, Europos valstybėse link teisingo balanso suradimo tarp šių vertybių. Autoriaus nuomone faktas, kad teisė į privatų gyvenimą horizontaliuose santykiuose JAV iš esmės yra ginama silpnai nereiškia, kad JAV patyrė nesėkmę gindama teisę į privatų gyvenimą¹¹⁹ tiesiog JAV visuomenė daug labiau susirūpinusi dėl privataus gyvenimo gynimo vertikaliosiose santykiuose. O tais atvejais kai kalbame apie horizontalius santykius JAV visuomenė daug labiau vertina žodžio laisvę, dėl ko aukoja privatų gyvenimą. Taip manytina kad teisė į privatų gyvenimą horizontaliuose santykiuose JAV daug labiau orientuota į visuomenę ir jos poreikis.

Europos valstybėse teisė į privatų gyvenimą ginama stipriau nei JAV, ji labiau orientuota į asmenį nei į visuomenę, visuomenei leidžiama žinoti apie privatų gyvenimą tik tiek kiek yra būtina.

¹¹⁹ David A. Anderson. *The Failure of American Privacy Law // Protecting Privacy*. Edited by B.S. Markesinis.- Oxford: Clarendon Press, 1999. P. 139-169

IŠVADOS

1. Teisė į privatų gyvenimą Europos valstybėse yra paremta žmogaus garbe ir orumu kurie garantuoja asmenybės vystymąsi. Europiečiui teisė į privatų gyvenimą reiškia galimybę tam tikrus savo gyvenimo aspektus laikyti atskirus nuo visuomenės, žmogui garantuoja galimybę vystyti savo vidinį pasaulį ir asmenybę. Privatus gyvenimas (*angl. privacy*) yra suvokiamas kaip teisių sistema padedanti kontroliuoti: asmeninės informacijos atskleidimo visuomenei mastą, atvaizdo ir vardo naudojimą. Iš esmės privatus gyvenimas suvokiamas kaip galimybė susikurti ir kontroliuoti savo įvaizdį visuomenėje.

2. Teisė į privatų gyvenimą JAV paremta laisvės idėja, teisė į privatų gyvenimą dažnai suvokiama kaip laisvė arba kitaip tariant kaip „teisė būti paliktam vienam“ (*angl. right to be left alone*), tai galimybė būti laisvam nuo bet kokios intervencijos į asmeninį gyvenimą, tai pripažinimas, kad yra egzistencijos erdvė, kuri priklauso pačiam žmogui ir į kurią įžengti kitiems gali būti draudžiama.

3. Teisė į privatų gyvenimą gali būti ribojama tik tuomet kai būtina apsaugoti: 1) valstybės ir/ar visuomenės interesus; 2) kitų asmenų teises ir laisves.

4. JAV viešųjų asmenų teisė į privatų gyvenimą yra stipriai apribota, kai kurie mokslininkai netgi teigia, kad ji netgi išvis neegzistuoja. Laikomasi pozicijos, kad asmuo pats laisva valia pasirinko užimti tokį statusą visuomenėje dėl to turi susitaikyti su savo teisės į privatų gyvenimą apribojimu kuris neatsiejamas nuo pasirinkto socialinio statuso.

Europos valstybėse teisė į privatų gyvenimą viešiesiems asmenims taip pat apribojama, tačiau ne taip stipriai kaip JAV. Dėl stiprios EŽTT įtakos Europos valstybės stengiasi per daug neapriboti viešo asmens teisės į privatų gyvenimą. Arba teisingiau galimybė ginti teisę į privatų gyvenimą yra ribojama ne daugiau nei reikia demokratines visuomenės kontrolei užtikrinti.

5. Europoje stengiamasi atrasti teisingą balansą tarp visuomenės teisės žinoti ir žmogaus teisės į privatų gyvenimą, tuo tarpu JAV aiškiai linkstama link visuomenės teisės būti informuotai, tuo pateisinant netgi pakankamai agresyvų žiūrint Europiečio akimis skverbimąsi į privatų gyvenimą.

6. Tais atvejais, kai asmuo sutinka atskleisti asmeninę informaciją, t.y. sutinka su jos publikavimu, JAV praranda galimybę ateityje ginti teisę į privatų gyvenimą. Europos valstybėse jis tokios galimybės nepraranda, jam paliekama galimybė kontroliuoti tolimesnę informacijos

sklaidą, susitarimo rėmuose, mat pažeidus susitarimo ribas pripažįstama, kad buvo pažeista teisė į privatų gyvenimą.

7. Kadangi JAV, priešingai nei Europos valstybėse, retai išskiriamas smalsumo faktorius, tad praktiškai visa informacija skelbiama JAV žiniasklaidoje laikoma svarbia visuomenei ir verta nušviesti.

Tuo tarpu Europoje pats teisėtumo faktorius nėra lemiamas daug labiau atsižvelgiama į kitas bylos aplinkybes, stipriu vertinamuoju kriterijumi laikomas informacijos publikavimo tikslas, jei tokios informacijos atskleidimas tik tenkina visuomenės smalsumą, pritraukiant papildomą dėmesį, teisė į privatų gyvenimą bus pažeidžiama.

8. Vieša vieta yra pakankamai sąlyginis vertinamasis kriterijus, tačiau sąveikoje su kitais kriterijais, gali įgyti lemiamą vertinamąją reikšmę sprendžiant ar buvo pažeista teisė į privatų gyvenimą. JAV vieša vieta kaip vertinamasis erdvinis kriterijus turi žymiai didesnį svorį, netgi būtų galima teigti kad viešoje vietoje teisė į privatų gyvenimą neegzistuoja, nes tokioje vietoje užfiksuotos informacijos publikavimas praktiškai visuomet gali būti traktuojamas kaip vertas nušviesti arba panaudotas įvykiui kuris gali būti nušviestas iliustruoti. Europoje šis erdvinis kriterijus nėra toks stiprus kaip JAV, jis visuomet naudojamas sąveikoje su mūsų jau aptartaisiais kriterijais, tai visuomenės teisės žinoti, asmens socialiniu statusu ir t.t.

9. JAV linkstama link preferencijos suteikimo žodžio laisvei, Europos valstybėse link teisingo balanso suradimo tarp teisės į privatų gyvenimą ir žodžio laisvės. Teisė į privatų gyvenimą horizontaliuose santykiuose JAV daug labiau orientuota į visuomenę ir jos poreikį žinoti.

Europos valstybėse ji labiau orientuota į asmenį nei į visuomenę, visuomenei leidžiama žinoti apie privatų gyvenimą tik tiek kiek yra būtina.

10. Teigti, kad Europos ir JAV teisės į privatų gyvenimą sampratos yra visiškai skirtingos negalime, kartais Europiečiai ir Amerikiečiai prieina tapačių išvadų. Tačiau jie visuomet turi skirtingus startinius taškus, lemiančius tai, kad dažniausiai šios dvi sistemos nuosekliai keliauja priešingomis kryptimis kas ir sąlygoja esminius mūsų aptartus skirtumus. Europiečiai daug labiau jaudinasi dėl savo viešo įvaizdžio, o amerikiečiai daug labiau jaudinasi dėl valstybės kišimosi į jų privatų gyvenimą. Vadinasi kalbėdami apie teisę į privatų gyvenimą JAV ir Europoje, turime atsižvelgti į faktą, kad skirtinguose kontinentuose egzistuoja skirtingos sampratos apibūdinamos tuo pačiu terminu- privatus gyvenimas.

TENDENCIJOS IR PASIŪLYMAI

Abipus Atlanto egzistuoja dvi skirtingos privatumo kultūros, tačiau neišvengiami globalizacijos procesai po truputį artina šias kultūras, vyksta tam tikri idėjų mainai. Kaip minėjome, darbe galime atrasti keletą šio keitimosi idėjomis atspindžių ir teismų sprendimuose.

Kaip jau buvo minėta skirtingos istorinės, socialinės ir politinės aplinkybės ir toliau stipriai įtakos teisės į privatų gyvenimą gynimo ribas atskirose valstybėse, visuomenėse. Ir toliau išliks sampratų skirtumai, tačiau manytina, kad besikeičiantis pasaulis pamažu trins ribas tarp šių skirtingų visuomenių ir jų teisės į privatų gyvenimą sampratų.

Teisė į privatų gyvenimą evoliucionuoja, naujos technologijos ir besikeičiantis gyvenimas keičia visuomenę ir jos vertybes. Šios vertybės transformuosis į naujus visuomenės poreikius, sukurs naujas privatumo problemas ir transformuos senąsias.

Jau dabar galime išvelgti tam tikras tendencijas, tradicinės žiniasklaidos priemonės išlieka vienomis didžiausių privatumo pažeidėjų, tačiau dėl vis populiarėjančio interneto, teisę į privatų gyvenimą vis lengviau gali pažeisti kiekvienas norintis. Šiuolaikinių technologijų pagalba kiekvienas iš mūsų gali tapti reporteriu, leidėju ir pan.

Tad valstybės reaguodamos į šią grėsmę turėtų numatyti reglamentavimą, ypatingą dėmesį atkreipiant į internetinę erdvę. Teismams turėtų būti suteikti pakankami įgaliojimai ginti teisę į privatų gyvenimą, reaguojant į konkrečius laikmečio poreikius ir iššūkius. Teismai turėtų būti pakankamai drąsūs priimdami sprendimus išėinančius už tradicinio reglamentavimo ribų. EŽTT priimami sprendimai yra puikus teisės į privatų gyvenimą vystymo pavyzdys, tačiau ir nacionaliniai teismai galėtų drąsiau sekti, o gal net ir pralenkti EŽTT savo priimamuose sprendimuose.

Valstybės turėtų siekti teisingo balanso tarp teisės į privatų gyvenimą ir žodžio laisvės suradimo, neturėtų suteikti prioriteto teisės vienai kažkuriai iš jų, nes šios vertybės savo verte yra tapačios, gina ir saugo asmenį, bei yra jo egzistencijos garantai.

Turėtų būti aiškiai atribojama visuomenės teisė žinoti ir visuomenės smalsumas. Visuomenės teisė žinoti tam tikrą informaciją apie asmens privatų gyvenimą, gali būti pagrįsta tik tokia informacija, kuri kviečia diskutuoti visuomenei svarbiais klausimais.

Teisė į privatų gyvenimą viešiesiems asmenims gali būti ribojama, tiek kiek visuomenei būtina norint užtikrinti tokio asmens visuomeninę kontrolę.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016
2. Rezoliucija 428/1970 „Dėl masinės informacijos priemonių ir žmogaus teisių“ // <<http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA70/ERES428.htm>>, prisijungimo laikas: 2010.10.11
3. Vokietijos konstitucija // <<http://www.constitution.org/cons/germany.txt>>, prisijungimo laikas 2010.10.15
4. Kalifornijos civilinis kodeksas // <<http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/calawquery?codesection=civ&codebody=&hits=20>>, prisijungimo laikas 2010.12.18.

Specialioji literatūra

5. Human Rights and Private Law. Privacy as Autonomy. / Edited by Katja S. Zielger . – Oxford; Portland; Oregon: Hard Publishing, 2007.
6. Lorenzo Zuca. Constitutional dilemmas: conflicts of fundamental legal rights in Europe and the USA. – Oxford, New York: Oxford university press, 2007.
7. L. Meškauskaitė. Žiniasklaidos teisė: visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
8. W.L. Prosser. Cases and Materials on torts. – Westbury, New York: The Foundation press, 1994.
9. Daniel J. Solove. Understanding Privacy. – Cambridge, London: Harvard University Press, 2009.
10. Wayne Overbeck. Major Principles of Media Law. – Belmont (California) : Thomson/ Wadsworth, 2006. P.188.
11. Protecting privacy. / Edited by Basil S. Markesinis. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1999.
12. Human rights and private law: privacy as autonomy. / Edited by Katja S. Ziegler. - Oxford / Portland (Or.): Hart Publishing, 2007. P. 190.
13. Čilinskas Kęstutis. Teisė į pagarbą asmens privačiam gyvenimui // D.Jočienė, K.Čilinskas. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Teisės projektų ir tyrimų centras, 2005.

14. Deakin S., A. Johnston, B. Markens. *Markens and Deakins: Tort law. Sixth edition.* – Oxford: Clarendon press, 2008.
15. Vadapalas Vilenas. *Individas ir Tarptautinė teisė // Vilenas Vadapalas. Tarptautinė teisė.* Vilnius: Eugrimas, 2006.
16. *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media.* / Edited by H. Koziol and A. Warzilek. – Vienna, New York: Springer, 2005. P. 615.
17. *Human rights and private law: privacy as autonomy.* / Edited by Katja S. Ziegler. – Oxford, Portland (Or.): Hart Publishing, 2007.
18. Lankauskas M. *Balansavimas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje // Teisės problemos. 2007, Nr. 2 (56).*
19. L.J. Strahilevitz. *A social Networks Theory of Privacy.* // *Privacy Law & Economics Association Annual Meetings. 2005, Nr. 42.*
20. S.D. Warren, L.D. Brandeis. *The Right to privacy.* // *Harvard Law Review* 4. 1890, Nr. 193.
21. Judith Jarvis Thomson. *The Right to Privacy.* // *Philosophy & Public Affairs.* 1975. Nr. 4.4.
22. James Q. Whitman. *The two western cultures of privacy: Dignity versus Liberty.* // *Yale Law Journal.* 2004. Nr.113
23. Edward Bloustein. *Privacy as an Aspect of Human Dignity: An Answer to Dean Prosser.* // *N.Y.U. L. Rev.* 1964 Nr. 39
24. M. Lévinet. *The uncertain determination of the limits of freedom of expression: thoughts on the judgments delivered by the Strasbourg Court in 1995-1996 concerning Article 10 of the ECHR.* *Revue Française de Droit Administratif.* 1997.
25. *The Right of Privacy: Does the Constitution protect the right of privacy? If so, what aspects of privacy receive protection? // <
<http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/conlaw/rightofprivacy.html>>, žiūrėta 2010.12.22.*
26. E. Žiobienė. *Informacijos apie privatų gyvenimą apsauga: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S) /LTU.* – V. 2003.

Teismų praktika:

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

27. EŽTT 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje Niemietz v. Germany (Nr. 13710/88)
28. EŽTT 2004 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Editions Plon v. France* (Nr. 58148/00)
29. EŽTT 1992 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas byloje *Schvabe v. Austria* (Nr. 13704/88)
30. EŽTT 2004 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Van Hannover v. Germany* (Nr. 59320/00)
31. EŽTT 1986 m. liepos 08 d. sprendimas byloje *Lingens v. Austria* (Nr. 9815/82)
32. EŽTT 1992 m. birželio 25 d. sprendimas byloje *Halford v. the United Kingdom* (Nr. 20605/92)
33. EŽTT 2004 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje *Editions Plon v. France* (Nr. 58148/00)
34. EŽTT 2004 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Van Hannover v. Germany* (Nr. 59320/00)

JAV teismų praktika

35. *Katz v. United States*, 389 U.S. 347 (1967)
36. *Hoskins v. Howard*, 971 P.2d 1135
37. *Olmstead v. United States*, 277 U.S. 438 (1928)
38. *Florida Star v. B.J.F.*, 491 U.S. 524 (1989)
39. *Time, Inc. v. Hill*, 385 U. S. 374 (1967)
40. *Joseph Finger v Omni Publications* 77 N.Y.2d 138, 566; N.E.2d 141, 564 N.Y.S.2d 1014 (1990)
41. *Joseph Finger v Omni Publications* 77 N.Y.2d 138, 566; N.E.2d 141, 564 N.Y.S.2d 1014 (1990)
42. *Florida Publishing Co. v. Fletcher*, 340 So.2d 914 (Fla. 1976)
43. *Publishing Co. v. Fletcher*, 340 So.2d 914 (Fla. 1976), cert. denied, 431 U.S. 930 (1977).
44. *Dietemann v. Time, Inc.* 449 F2d 245 (9th Circuit 1971)
45. *Terry v. Ohio*, 392 U.S. 1 (1968)
46. *Gertz v. Robert Welch, Inc.*, 418 U.S. 323 (1974)
47. *Curtis Pub. Co. v. Butts*, 388 U.S. 130 (1967)
48. *Time, Inc. v. Firestone*, 424 U.S. 448 (1976)
49. *Sperry Rand Corporation v. Hill* (1st Cir. 1966) 356 F.2d 181, 185 [23 A.L.R.3d 853]
50. *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U.S. 254 (1964)
51. *NAACP V. Button*, 371 U. S. 415 (1963)

52. *Hustler Magazine, Inc. v. Falwell*, 485 U.S. 46 (1988)
53. *Gallela v. Onassis*, 1973, 487, F. 2d 986, 993.
54. *Bartnicki v. Vopper*, 532 U.S. 514 (2001)
55. *Smith v. Daily Mail Pub. Co.*, 443 U.S. 97 (1979)
56. *Cox Broadcasting Corp. v. Cohn*, 420 U.S. 469, 491 (1975)
57. *Florida Star v. B.J.F.*, 491 U.S. 524 (1989)
58. *Konigsberg v. State Bar of California*, 353 U.S. 252 (1957)
59. *Porten v. University of San Francisco* (1976) 64 Cal.App.3d 825, 828 [134 Cal.Rptr. 839]
60. *Sipple v. Chronicle Publishing Co.* (1984) 154 Cal.App.3d 1040, 201 Cal.Rptr. 665
61. *Kapellas v. Kofman* (1969) 1 Cal.3d 20, 35 [81 Cal.Rptr. 360, 459 P.2d 912]
62. *Forsher v. Bugliosi* (1980) 26 Cal.3d 792, 808-809 [163 Cal.Rptr. 628, 608 P.2d 716]

Prancūzijos teismų praktika

63. Ca Paris, ie ch. A., 22 Feb. 1994: Juris-Data, no.020547
64. TGI Paris 13 janvier 1997, JCP 1997, II, 22845, note M. Serna
65. Chambre Civile 1, 13 avril 1988, Farah Diba Bulletin 1988 I N° 98 p. 67
66. *Isabelle X v Entrevue // Conception de presse* Chambre Civile 1, 17 septembre 2003. <
<http://www.law.ed.ac.uk/ahrc/personality/francecases.asp#Isabelle%20X>>, prisijungimo
 laikas: 2010.12.05
67. TGI Paris, 2 Mar. 1989; Gaz. Pal. 5-6 June 1982
68. CA Paris, ie A, 19 Sept. 1994: Juris-data, no 023268

Vokietijos teimų praktika

69. BGH 19 12 1995, BGHZ 131
70. *Entscheidungen des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen* 26, 349 //
 <<http://www.law.ed.ac.uk/ahrc/personality/gercases.asp>>, prisijungimo laikas 2010.12.15.
71. 7 BverfGE 198 (1958)
72. BVerfG, 2 may 2006, NJW 2006

TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ GYNIMAS PAGAL JAV IR EUROPOS ŠALIŲ TEISĘ

SANTRAUKA

Darbe nagrinėjamas teisės į privatų gyvenimą gynimas pagal JAV ir Europos šalių teisę, atskleidžiamas skirtingas šios teisės turinys JAV ir Europoje. Darbe analizuojamos teisės į privatų gyvenimą gynimo ribos, stengiamasi atskleisti esminius skirtumus tarp JAV ir Europos valstybėse garantuojamos teisės į privatų gyvenimą, šį santykį bandoma atskleisti per jos santykį su saviraiškos laisve.

Pirmoje dalyje nagrinėjama privataus gyvenimo sąvokos problematika, stengiamasi atskleisti privataus gyvenimo sampratą JAV ir Europos valstybėse. Aptariami šios teisės ribojimo pagrindai, bei fundamentaliųjų teisių šaltinių garantuojama teisinė apsauga civiliniuose santykiuose.

Antroje dalyje galimybė ginti teisę į privatų gyvenimą analizuojama per jos santykį su žodžio laisve. Aptariami kriterijai galintys riboti galimybę ginti teisę į privatų gyvenimą (visuomenės teisė žinoti, asmens socialinis statusas, asmens sutikimas,) jų samprata, reikšmė. Taip pat bandoma atskleisti ir žodžio laisvės bei teisės į privatų gyvenimą santykį.

**PROTECTING THE RIGHT TO PRIVACY
ACCORDING TO U.S. AND EUROPEAN COUNTRIES LAW**

SUMMARY

This Master's paper considers protection of privacy according to U.S. and European countries law, brings a different content of those rights in the U.S. and Europe. Paper analyzes limits of privacy. Efforts are being made to the disclosure of the essential differences between right to privacy in the U. S. and European countries through its ratio with freedom of expression.

The first part deals with the concept of privacy issues, attempts to reveal the concept of privacy in the U.S. and Europe. Discusses the legal limits of right to privacy, also discuss influence of fundamental rights sources for legal protection in civil matters.

In the second part right to privacy is analyzed through its relation to freedom of expression. In this part are discussed criteria which may limit possibility to defend right to privacy (the public right to know, a person's social status, the person's consent, public place), also conception and influence of these criteria. At last tries to find out the balance between the right of free speech and right to privacy.